

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної економіки**

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 051 «Економіка»

Форма навчання: денна

**КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
на тему «ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР КОНКУРЕНТНОГО РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ: ЕКОНОМІЧНІ ЕФЕКТИ ТА ВИКЛИКИ»**

здобувача Присяжнюка Назарія Андрійовича

(підпис)

Науковий керівник: к.е.н, доцент кафедри міжнародної економіки
Загарій Віта Клавдіївна

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Столярчук Я.М.

(підпис)

Київ 2025

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної економіки**

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

«Міжнародна економіка»
05 Соціальні та поведінкові науки
051 Економіка

ПОГОДЖЕНО

Керівник проєктної групи (гарант)
освітньо-професійної програми
«Міжнародна економіка»

д.е.н., професор _____ Цимбал Л.І.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри міжнародної
економіки

д.е.н., професор _____ Столярчук Я.М.

« _____ » _____ 2025 р.

« _____ » _____ 2025 р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

**здобувачу вищої освіти Присяжнюку Назарію Андрійовичу
очної (денної) форми навчання
на підготовку кваліфікаційної магістерської роботи**

на тему «Євроінтеграційний вектор конкурентного розвитку України: економічні ефекти та виклики»

Тему затверджено наказом ректора Університету від «23» червня 2025 р. № 837-ст

Кваліфікаційна магістерська робота виконується на матеріалах наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних науковців, статистичної інформації, іншої інформації з відкритих джерел

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1	Теоретико-методичні основи євроінтеграційних процесів та їх вплив на конкурентний розвиток країни
Розділ 2	Дослідження економічних ефектів євроінтеграційного курсу України
Розділ 3	Перспективи конкурентного розвитку України в контексті євроінтеграції
Об'єкт дослідження:	Процеси європейської інтеграції України та їхній вплив на економічний розвиток держави
Предмет дослідження:	Механізми та інструменти впливу євроінтеграційних процесів на конкурентний розвиток національної економіки України
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	Визначення напрямків конкурентного розвитку України в умовах євроінтеграції

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	Дослідити євроінтеграцію як ключовий чинник модернізації національної економіки
	Розкрити сутність та особливості поняття «конкурентний розвиток країни», здійснити розмежування між факторами конкурентного розвитку та конкурентними перевагами
	Систематизувати методичні підходи до оцінки стану конкурентного розвитку та визначення інтеграційного впливу на макроекономічні показники
У розділі 2	Проаналізувати динаміку та структуру зовнішньоекономічних відносин України з країнами ЄС (експорт, імпорт, ПІІ)
	Оцінити вплив Угоди про Асоціацію з ЄС на конкурентоспроможність національної економіки через аналіз міжнародних рейтингів
	Визначити макроекономічні наслідки євроінтеграції, зокрема вплив на ВВП та державний борг в умовах воєнного стану
У розділі 3	Ідентифікувати інституційні та регуляторні бар'єри на шляху євроінтеграції та адаптації законодавства
	Охарактеризувати проблеми адаптації українських підприємств (зокрема МСП) до стандартів ЄС
	Розробити стратегічні напрями посилення конкурентного розвитку України в умовах євроінтеграції та визначити очікувані результати

**Завдання підготував
науковий керівник**

В. К. Загарій
«_____» _____ 2025 р.

**Завдання одержав
здобувач**

Н. А. Присяжнюк
«_____» _____ 2025 р.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна магістерська робота містить 87 сторінок, 15 таблиць, 2 рисунки, перелік використаних джерел з 62 найменувань.

Об'єктом дослідження є процеси європейської інтеграції України та їхній вплив на економічний розвиток держави.

Предметом дослідження виступають механізми та інструменти впливу євроінтеграційних процесів на конкурентний розвиток національної економіки України.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи – визначення напрямків конкурентного розвитку України в умовах євроінтеграції.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі **завдання**:

- дослідити євроінтеграцію як чинник модернізації національної економіки;
- визначити поняття та особливості конкурентного розвитку країни;
- відобразити методичні підходи до оцінки стану конкурентного розвитку та інтеграційного впливу на макроекономічні показники країни;
- проаналізувати динаміку та структуру зовнішньоекономічних відносин України з країнами ЄС;
- дослідити вплив Угоди про Асоціацію з країнами ЄС на конкурентоспроможність національної економіки;
- визначити економічні наслідки євроінтеграції;
- дослідити інституційні та регуляторні бар'єри на шляху євроінтеграції;
- охарактеризувати проблеми адаптації українських підприємств до стандартів ЄС;
- розробити напрями посилення конкурентного розвитку України в умовах євроінтеграції.

Методи дослідження. У роботі використано такі методи: історико-логічний метод; порівняльний аналіз – для оцінки динаміки та структури зовнішньоекономічних відносин України з країнами ЄС; статистичні методи – для аналізу макроекономічних показників (ВВП, інфляція, державний борг, курс валют тощо); індексний метод – для інтерпретації результатів міжнародних рейтингів конкурентоспроможності України; метод узагальнення та прогнозування – для визначення перспектив конкурентного розвитку України в умовах європейської інтеграції.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх застосування для формування державної економічної політики України в контексті євроінтеграційного курсу. Отримані результати можуть бути використані органами державного управління для розробки стратегій підвищення конкурентоспроможності національної економіки, адаптації українських підприємств до стандартів ЄС, для мінімізації ризиків і бар'єрів інтеграції.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи 2025. Рік захисту роботи 2025.

Ключові слова: європейська інтеграція, конкурентоспроможність, конкурентний розвиток, Угода про асоціацію, економічні ефекти, макроекономічні показники, зовнішньоекономічні відносини, ПП, інституційні бар'єри.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1.	7
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА КОНКУРЕНТНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ	7
1.1. Євроінтеграція як чинник модернізації національної економіки	7
1.2. Поняття та особливості конкурентного розвитку країни	14
1.3. Методичні підходи до оцінки стану конкурентного розвитку та інтеграційного впливу на макроекономічні показники країни	19
РОЗДІЛ 2.	27
ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЕФЕКТИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ УКРАЇНИ	27
2.1. Динаміка та структура зовнішньоекономічних відносин України з країнами ЄС	27
2.2. Вплив Угоди про Асоціацію з країнами ЄС на конкурентоспроможність національної економіки	36
2.3. Економічні наслідки євроінтеграції	42
РОЗДІЛ 3.	49
ПЕРСПЕКТИВИ КОНКУРЕНТНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	49
3.1. Інституційні та регуляторні бар'єри на шляху євроінтеграції	49
3.2. Проблеми адаптації українських підприємств до стандартів ЄС	57
3.3. Напрями посилення конкурентного розвитку України в умовах євроінтеграції	66
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80

ВСТУП

Актуальність теми. Процес євроінтеграції України розглядається як стратегічний напрямок розвитку національної економіки, спрямований на зближення з економічними, правовими та соціальними стандартами Європейського Союзу. У сучасних умовах глобалізації, посилення міжнародної конкуренції та воєнних викликів інтеграція у європейський економічний простір стає одним із ключових чинників формування конкурентних переваг країни, підтримки економічної стабільності та забезпечення соціально-економічного добробуту населення навіть у складних кризових умовах.

Євроінтеграційний вектор конкурентного розвитку України передбачає не лише гармонізацію нормативно-правової бази та адаптацію стандартів, а й підвищення ефективності економічних структур, модернізацію виробничих процесів, розвиток інноваційного потенціалу та інтеграцію у міжнародні торговельно-економічні ланцюги. Навіть в умовах війни економічні ефекти такого розвитку проявляються у підвищенні інвестиційної привабливості, диверсифікації експорту, стимулюванні науково-технічного прогресу та підтримці ключової інфраструктури, необхідної для забезпечення функціонування економіки. Водночас євроінтеграційний шлях пов'язаний із низкою викликів, серед яких необхідність підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, адаптація виробництва до високих європейських стандартів якості, посилення інституційної спроможності та ефективності державного управління, а також управління соціально-економічними наслідками трансформаційних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням європейської інтеграції та конкурентоспроможності національних економік присвячено значну кількість наукових праць. Теоретичні засади інтеграційних процесів та їх еволюція від лібералізму до інституціоналізму досліджені у роботах А. Філіпенка, І. Яковюка, Ю. Тиркуса та інших. Проблематика конкурентного розвитку країн та її факторів ґрунтовно проаналізована у фундаментальних працях М. Портера, дослідженнях

Світового економічного форуму , а також у роботах вітчизняних фахівців, зокрема Н.І. Горбаль, О.Є. Шандрівської та Ю. Уманціва . Водночас, незважаючи на широкий науковий доробок, динамічний характер євроінтеграційних процесів України, особливо після отримання статусу кандидата на вступ до ЄС та в умовах повномасштабної воєнної агресії, потребує актуального комплексного аналізу економічних ефектів та інституційних бар'єрів. Саме невирішеність цієї частини проблеми і визначає актуальність даного дипломного дослідження

Метою дослідження є аналіз економічних ефектів, інституційних бар'єрів та механізмів впливу євроінтеграційних процесів на національну економіку та на цій основі визначення напрямків конкурентного розвитку України в умовах євроінтеграції.

Досягнення визначеної мети передбачає вирішення таких завдань:

- дослідити євроінтеграцію як чинник модернізації національної економіки;
- визначити поняття та особливості конкурентного розвитку країни;
- відобразити методичні підходи до оцінки стану конкурентного розвитку та інтеграційного впливу на макроекономічні показники країни;
- проаналізувати динаміку та структуру зовнішньоекономічних відносин України з країнами ЄС;
- дослідити вплив Угоди про Асоціацію з країнами ЄС на конкурентоспроможність національної економіки;
- визначити економічні наслідки євроінтеграції
- дослідити інституційні та регуляторні бар'єри на шляху євроінтеграції;
- охарактеризувати проблеми адаптації українських підприємств до стандартів ЄС;
- розробити напрями посилення конкурентного розвитку України в умовах євроінтеграції.

Об'єктом дослідження є процеси європейської інтеграції України та їхній вплив на економічний розвиток держави.

Предметом дослідження виступають механізми та інструменти впливу євроінтеграційних процесів на конкурентний розвиток національної економіки України.

Методи дослідження. У роботі використано такі методи: історико-логічний метод; порівняльний аналіз – для оцінки динаміки та структури зовнішньоекономічних відносин України з країнами ЄС; статистичні методи – для аналізу макроекономічних показників (ВВП, інфляція, державний борг, курс валют тощо); індексний метод – для інтерпретації результатів міжнародних рейтингів конкурентоспроможності України; метод узагальнення та прогнозування – для визначення перспектив конкурентного розвитку України в умовах європейської інтеграції.

Теоретична значущість дослідження полягає у поглибленні концептуальних засад конкурентного розвитку країни. Зокрема, у роботі (Розділ 1.2) здійснено та обґрунтовано чітке аналітичне розмежування між поняттями «фактори конкурентного розвитку» (як умови, що створюються державою – інституції, інфраструктура, освіта) та «конкурентні переваги» (як атрибути, що належать фірмам – ціна, якість, логістика). Це дозволило уточнити наукову термінологію, на відміну від підходів, де ці поняття змішуються, а також відокремити фактори та переваги від наслідкових показників (як-от ВВП на душу населення).

Методична значущість полягає в узагальненні та систематизації методичних підходів до оцінки конкурентного розвитку (Розділ 1.3). У роботі розроблено комплексну модель (представлену у Таблиці 1.4), що синтезує шість ключових груп показників (економічні, соціально-економічні, інтеграційні, міжнародні індекси, інноваційні та інституційні) для всебічного аналізу. Цей комплексний підхід, що поєднує статистичні та індексні методи, був апробований у Розділі 2 для дослідження економічних ефектів євроінтеграційного курсу України.

Практична значущість отриманих результатів полягає у можливості їх застосування для формування державної економічної політики України в

контексті євроінтеграційного курсу. Отримані результати можуть бути використані органами державного управління для розробки стратегій підвищення конкурентоспроможності національної економіки, адаптації українських підприємств до стандартів ЄС, для мінімізації ризиків і бар'єрів інтеграції

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України та Європейського Союзу, що регламентують інтеграційні процеси; аналітичні матеріали Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Національного банку України; звіти міжнародних організацій (Євростат, Світовий банк, МВФ, OECD, Світовий економічний форум); міжнародні рейтинги конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, Doing Business, Index of Economic Freedom); наукові публікації українських та зарубіжних дослідників з питань європейської інтеграції, конкурентної політики та економічного розвитку.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА КОНКУРЕНТНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

1.1. Євроінтеграція як чинник модернізації національної економіки

Поняття «європейська економічна інтеграція» увійшло до наукового дискурсу наприкінці 1940-х – на початку 1950-х років, коли воно було використане американським адміністратором «плану Маршалла» П. Гофманом для характеристики процесів формування наднаціональних економічних співтовариств у Європі. Починаючи з 1950-х років, відбувається концептуальне розмежування поняття «інтеграція» та термінів, які раніше вживалися як його синоніми. Цей процес виявився доволі складним, оскільки інтеграція у своїх початкових, ще незавершених формах могла бути досліджена виключно на прикладі Європейських співтовариств [1, с. 79–84].

Було фактично визнано, що без державного втручання у формі створення наднаціональних структур, які водночас виконували двоїсту функцію, з одного боку, стимулювали подальше поглиблення інтеграційних процесів, а з іншого – стримували надмірну концентрацію влади на рівні інституцій Співтовариств, розвиток інтеграції був би неможливим. У цьому контексті дискусія щодо економічної чи політичної природи інтеграції трансформувалася у питання визначення пріоритетності економічної або політичної складової інтеграційного процесу.

Важливою умовою пізнання сутності європейської інтеграції є виокремлення її характерних ознак. Проте це завдання є доволі ускладненим, оскільки термін «інтеграція» був фактично монополізований Європейським Союзом, унаслідок чого його зміст виявився безпосередньо залежним від динаміки подій у межах ЄС. Звичним стало оцінювання самого Союзу через призму розвитку інтеграційних процесів, що породжує певні методологічні труднощі, адже такий підхід ускладнює зіставлення ЄС з іншими міждержавними інтеграційними об'єднаннями. Водночас

слід зазначити, що в економічній науці дослідження цієї проблематики представлені досить широко, тоді як у політичній науці вони зустрічаються значно рідше, і питання визначення ознак інтеграції переважно залишаються поза увагою. Важливою особливістю досліджуваної проблеми є те, що ознаки, виокремлені на основі аналізу Європейського Союзу, не завжди притаманні іншим інтеграційним утворенням, що можна пояснити їхньою специфікою, але й не у повній мірі відповідають самому ЄС. Варто підкреслити, що європейська інтеграція у сучасному розумінні постала як феномен ХХ століття. У цей період такі відомі діячі, як Ж. Монне, П.-А. Спаак, К. Аденауер, наголошували, що «європеїзм» є найконструктивнішою ідеєю епохи, яка вимагає від європейців об'єднання зусиль, досвіду, енергії та навичок задля реалізації спільних інтересів [2].

У післявоєнний період у Європі поняття регіональної інтеграції почало трактуватися як процес уніфікації. У науковій літературі регіональна інтеграція розглядається як наступний етап розвитку після утвердження національної державності. Досягнувши високого рівня інституційної зрілості, розвинені країни поступово переходять до якісно нового рівня розвитку.

Теоретичні засади європейської інтеграції формуються у двох ключових напрямках – економічному та політичному. Аналіз інтеграційних процесів у межах економічних і політичних підходів зумовлений тим, що ЄС функціонує одночасно у двох вимірах: економічному та політичному. Економічний аспект інтеграції проявляється у формуванні спільного ринку, створенні Європейського економічного співтовариства та становленні економічного і валютного союзу (ЕВС). Натомість політична інтеграція є значно складнішим процесом, який охоплює формування спільної зовнішньої, безпекової та оборонної політики. У цьому контексті поєднання або синтез різних інтеграційних підходів набуває особливої актуальності в умовах сучасних викликів європейській інтеграції.

До основних економічних підходів у дослідженні інтеграційних процесів належать лібералізм (ринковий підхід) та інституціоналізм (ринково-інституціональний підхід). На початкових етапах європейська інтеграція здебільшого ототожнювалася з торговельною та платіжною лібералізацією.

Беззаперечним є те, що принципи ліберального врегулювання соціально-економічних відносин на практиці тісно пов'язані з активним втручанням держав у господарську сферу. Представники інституціоналізму прагнуть досягти компромісу між ринковими та державними механізмами регулювання міжнародної економічної інтеграції. На відміну від прихильників ринкового підходу, інституціоналісти наголошують, що процес інтеграції національних економік не може бути забезпечений виключно ринковими інструментами. Згідно з їхнім баченням, інтеграція є синтезом економічних та політико-правових складових [3, с. 12].

Як зазначає Ю. Тиркус, до 1970-х років ХХ ст. у середовищі науковців-економістів переважав певний скептицизм щодо наявності очевидних економічних вигод від поглибленої співпраці між європейськими державами. Однак подальший поступ у розвитку економічної політики Європейського співтовариства, зокрема створення єдиного ринку, а згодом економічного і валютного союзу в межах ЄС, став важливим поштовхом до інтенсивнішого розвитку економіко-теоретичних підходів до аналізу європейської інтеграції [4, с. 102].

Цілі та напрями концепту «євроінтеграція» доцільно розглядати крізь призму кількох ключових аспектів[5]. По-перше, йдеться про питання централізації чи децентралізації ЄС, що передбачає його чітке інституційне структурування з виокремленням «ядра» або «центру», визнаного всіма державами-учасницями. Таке ядро має характеризуватися високим управлінським потенціалом, належним рівнем соціально-економічного розвитку та здатністю забезпечувати стабільне функціонування спільноти.

По-друге, це впровадження моделі міждержавних відносин, що передбачає глибоку інтеграцію політичного та економічного управління з метою підвищення рівня автономії ЄС у глобальному середовищі. Автономність у цьому контексті визначається процесами федералізації, що сприяють формуванню Європейського Союзу як єдиного цілісного суб'єкта міжнародних геополітичних та торговельно-економічних процесів.

По-третє, важливим напрямом є формування європейської ідентичності, передусім у культурно-цивілізаційному вимірі. Пошук та спільне визнання такої ідентичності виступають фундаментальною умовою об'єднання Європи. Саме культурний код та історичні традиції інституціонального розвитку визначають ефективність організаційної моделі та баланс між національними і наднаціональними елементами управління.

Разом із перспективністю окреслені напрями містять певні ризики. З одного боку, об'єднана Європа володіє значним потенціалом до розширення своїх кордонів, що може істотно перевищувати сучасні межі ЄС. З іншого боку, такий процес неминуче пов'язаний із країнами, які або не відповідають чинним критеріям членства, або протягом тривалого часу залишалися поза інтеграційними процесами з політичних, економічних чи історичних причин.

Отже, європейська економічна інтеграція постала як унікальний феномен ХХ століття, розвиток якого зумовлений поєднанням економічних та політико-правових чинників. Її становлення пов'язане з формуванням наднаціональних структур, що забезпечували баланс між поглибленням інтеграційних процесів та запобіганням концентрації влади в інституціях Співтовариства. Дослідження інтеграції ускладнене методологічними аспектами, оскільки сам термін «інтеграція» значною мірою ототожнюється з ЄС, що звужує можливості для його зіставлення з іншими інтеграційними моделями. Еволюція інтеграційних підходів від лібералізму до інституціоналізму засвідчує, що процес об'єднання європейських держав не може бути забезпечений виключно ринковими механізмами, а потребує поєднання економічних, політичних і культурно-цивілізаційних засад. У цьому контексті центральними цілями євроінтеграції виступають інституційне структурування ЄС, формування автономності на міжнародній арені та утвердження європейської ідентичності. Водночас перспективність цих цілей супроводжується ризиками, пов'язаними з розширенням Союзу на країни, що не завжди відповідають його критеріям, що свідчить про складність і суперечливість подальшої динаміки європейської інтеграції.

Проблематика вступу України до Європейського Союзу протягом тривалого часу зберігає актуальність, проте в умовах повномасштабної військової агресії росії вона набула якісно нового змісту, що зумовлює необхідність ґрунтовних досліджень як міжнародно-політичного контексту, так і внутрішніх трансформаційних процесів. Події 2022 року, пов'язані зі збройною агресією проти України, стали визначальним каталізатором активізації дискурсу щодо європейської інтеграції, оскільки перспектива членства в ЄС нині розглядається як один із ключових напрямів забезпечення стабільного розвитку держави. Показником суттєвого прогресу в цьому напрямі є подання офіційної заявки та отримання Україною статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу.

Україна, яка геополітично розташована на перетині Східної та Західної Європи, визначає вступ до ЄС як довгострокову стратегічну мету. Цей процес має багатовимірне значення: поряд із політичними аспектами він відкриває значний потенціал для економічного розвитку держави, створює нові можливості для інтеграції до спільного ринку, стимулює економічне зростання та сприяє модернізації національної економіки [6].

Отримання статусу кандидата на вступ до ЄС та реалізація євроінтеграційного курсу у сучасних наукових дослідженнях визначаються як фактор стратегічної стабільності, що має довгострокові наслідки як для державної політики, так і для бізнес-середовища. Цей вибір окреслює перспективи економічного розвитку та визначає траєкторію суспільно-економічної трансформації України на найближчі десятиліття.

Інтеграційна стратегія України виступає визначальним чинником забезпечення економічного розвитку держави та підвищення її конкурентоспроможності в умовах глобалізаційних трансформацій. Її реалізація ґрунтується на застосуванні комплексного підходу, що охоплює гармонізацію національної законодавчої бази з європейськими стандартами, модернізацію промислового виробництва, активізацію інноваційних процесів, розширення міжнародної кооперації та підтримку стратегічно важливих секторів економіки [7].

Економічні передумови євроінтеграції України відображено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Економічні передумови євроінтеграції України [8]

Економічна передумова	Зміст	Очікуваний результат
Зростання обсягів експорту сільськогосподарської продукції	Безмитний доступ українських аграрних товарів до ринку ЄС у межах тарифних квот	Розширення зовнішніх ринків збуту, збільшення валютних надходжень
Розширення поставок товарів і послуг	Укладання контрактів українськими підприємствами у сфері державних закупівель для країн ЄС	Зростання частки українських виробників у європейських тендерах, інтеграція у європейський ринок державних закупівель
Підвищення рівня конкуренції у сфері закупівель	Забезпечення рівного доступу компаній до процедур закупівель за принципом недискримінаційності	Раціональніший розподіл державних ресурсів, посилення ролі малих і середніх підприємств

Економічні передумови євроінтеграції полягають, насамперед, у зростанні обсягів традиційного експорту сільськогосподарської продукції до країн ЄС, що стало можливим завдяки безмитному доступу в межах тарифних квот. Важливим чинником виступає також розширення поставок товарів і послуг українськими підприємствами відповідно до укладених контрактів у сфері державних закупівель для європейських країн. Підвищення рівня конкуренції у сфері закупівель сприяє більш раціональному розподілу державних ресурсів на користь ефективніших компаній, зокрема малих і середніх, які за умов дотримання принципу недискримінаційності отримують можливість брати участь у тендерних процедурах [8].

Євроінтеграційний вектор посідає особливе місце в системі міжнародних економічних відносин України. Це зумовлено визначальною роллю інтеграційних процесів у сучасній світовій політичній системі, а також наявністю вагомих соціально-економічних результатів, що підтверджують ефективність обраної стратегії західноєвропейських країн і дієвість застосованих механізмів та методів інтеграції. Водночас позитивна динаміка інтеграційних процесів виявляється у

зростанні продуктивності підприємств та підвищенні кінцевих результатів їхньої діяльності [9].

Високий рівень розвитку національної економіки виступає ключовим фактором сприяння євроінтеграції, оскільки відсутність потужного промислового потенціалу унеможлиблює повноцінну торгівлю та внутрішньогалузеву кооперацію[10].

Концептуальні засади інтеграційної політики включають адаптацію регуляторного середовища до норм Європейського Союзу, цифровізацію системи державного управління, стимулювання інвестиційних процесів і технологічного оновлення, що сприяє включенню України до глобальних виробничих і логістичних ланцюгів. Стратегічні пріоритети орієнтовані на зміцнення позицій експортно-орієнтованих галузей, підвищення рівня енергетичної безпеки, залучення іноземних інвесторів та розвиток високотехнологічних секторів національної економіки.

Важливим напрямом є сприяння зростанню експортного потенціалу шляхом усунення бар'єрів для виходу українських виробників на міжнародні ринки, що передбачає стандартизацію продукції, оптимізацію митних процедур і вдосконалення логістичної інфраструктури. Інтеграція до європейського економічного простору охоплює не лише економічну співпрацю, а й упровадження принципів належного корпоративного управління, забезпечення прозорості бізнес-середовища та гарантій захисту прав інвесторів.

Ключовими принципами інтеграційної політики є відкритість ринків, інституційна стійкість, інвестиційна привабливість і забезпечення стійкого економічного розвитку. Оптимізація регуляторних механізмів спрямована на формування сприятливих умов для підприємницької діяльності, що забезпечує стабільне економічне зростання та мінімізацію ризиків у середньо- та довгостроковій перспективі. Розширення міжнародного співробітництва у межах інтеграційної стратегії відкриває можливості для залучення фінансової та технічної підтримки міжнародних організацій, що створює передумови для модернізації національної економіки та посилення її конкурентних позицій на світовому ринку

1.2. Поняття та особливості конкурентного розвитку країни

Конкурентоспроможність національної економіки визначає здатність держави ефективно використовувати наявні ресурси, інтегруватися у світові ринки, залучати інвестиції та стимулювати розвиток інноваційної діяльності.

За даними Всесвітнього економічного форуму [11], конкурентоспроможність – це «сукупність інститутів, політики та факторів, які визначають конкурентоспроможність та рівень продуктивності країни».

Дослідницька група [12-14] стверджує, що певне поняття конкурентоспроможності, що вимірюється GCI, включає статичну та динамічну конкурентоспроможність, яка може пояснити потенціал економічного зростання, в той час як [15] наголошують на важливості адекватної оцінки стадії розвитку економіки для точного встановлення шкали для деяких компонентів GCI, групуючи дванадцять стовпів у чотири підіндекси.

М. Портер і Кетелс [16] стверджують, що конкурентоспроможність країни залежить від здатності галузі бути продуктивною, інноваційною та креативною, постійно адаптуватися до кількісних та якісних вимог ринку. Він використовує термін «порівняльна перевага» замість терміну «конкурентоспроможність». Продуктивність, яка оцінюється вартістю товарів та послуг, вироблених на одиницю людського капіталу та природних ресурсів, є справжнім показником конкурентоспроможності. Продуктивність країни дозволяє їй підтримувати високі зарплати, сильну валюту, привабливу прибутковість капіталу та певний рівень життя.

Як показав аналіз наукових досліджень [17-19], в науковому середовищі відзначається відсутність єдиного підходу та загальноприйнятого критерію визначення конкурентоспроможності країни, що, у свою чергу, ускладнює адекватне розуміння базових умов, які необхідні для того, щоб держава могла вважатися конкурентоспроможною на світовому ринку. Це також ускладнює ідентифікацію факторів, що впливають на конкурентоспроможність, визначення

потенційних наслідків її статусу на світовому ринку та класифікацію рівнів конкурентоспроможності країни. У зв'язку з цим доцільно виділити окремі компоненти, що визначають конкурентоспроможність країни. Перший фундаментальний рівень, який забезпечує конкурентоспроможність країни на світовому ринку, характеризується наявністю експорту певних товарів або послуг. Це свідчить про те, що на певному етапі часу відповідна продукція має конкурентні переваги на міжнародному ринку. Зростання економіки, хоча й є одним із наслідків або чинників конкурентоспроможності, не може розглядатися як її первинна передумова.

Конкурентний розвиток країни визначається як системний і цілеспрямований процес, спрямований на підвищення здатності національної економіки ефективно функціонувати та забезпечувати стійкі позиції на міжнародному ринку. Реалізація цього процесу передбачає комплексну взаємодію економічних, технологічних, соціальних та інституційних чинників, що впливають на формування конкурентних переваг держави. Основними напрямками конкурентного розвитку є розвиток інноваційного потенціалу, підвищення продуктивності виробництва та ефективності використання ресурсів, вдосконалення інституційної та соціальної структури, а також активна інтеграція національної економіки у глобальні економічні процеси. Наявність зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на конкурентоспроможність, обумовлює її динамічний характер та постійний ризик втрати позицій на світовому ринку. У таблицях 1.2 та 1.3 наведено приклади зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на конкурентоспроможність держав, які не є вичерпними, а ілюструють лише певні можливі прояви. Загалом усі фактори можна класифікувати на політичні, економічні та технологічні, кожна з груп відзначається специфічним часовим горизонтом впливу.

Таблиця 1.2 – Зовнішні фактори впливу на конкурентний розвиток та конкурентоспроможність країн [18]

Фактори втрати	Фактори розширення	Фактори звуження	Фактори отримання
<p>ПОЛІТИЧНІ</p> <p>Міжнародні санкції Ембарго Впровадження нових стандартів</p> <p>ЕКОНОМІЧНІ</p> <p>Зниження світової ціни</p> <p>ТЕХНОЛОГІЧНІ</p> <p>Розробка радикальних інновацій</p>	<p>ПОЛІТИЧНІ</p> <p>Підписання міжнародних торговельних угод</p> <p>ЕКОНОМІЧНІ</p> <p>Зростання попиту на світовому ринку Зменшення пропозиції на світовому ринку Зростання ціни на світовому ринку</p>	<p>ПОЛІТИЧНІ</p> <p>Введення квот Анулювання міжнародних торгових угод</p> <p>ЕКОНОМІЧНІ</p> <p>Зменшення попиту на світовому ринку Зниження ціни на світовому ринку Зростання пропозиції на світовому ринку</p> <p>ТЕХНОЛОГІЧНІ</p> <p>Впровадження нових технологій, інновацій</p>	<p>ПОЛІТИЧНІ</p> <p>Підписання міжнародних торговельних угод</p> <p>ЕКОНОМІЧНІ</p> <p>Зростання попиту на світовому ринку Зростання світової ціни Приплив прямих іноземних інвестицій (ПІІ)</p>

Політичні фактори реалізують свій ефект найшвидше, проте він триває лише доти, поки чиниться відповідний політичний вплив; після його припинення ситуація адаптується до ринкових умов. Технологічні фактори, до яких належать зокрема інновації, здійснюють найбільш повільний, але незворотний вплив. Повільність їх дії обумовлена тривалим життєвим циклом технологій на світовому ринку: від попиту високотехнологічних держав до запиту низько-технологічних країн, поки технології не будуть повністю замінені новими у всіх державах. Особливість технологічного розвитку полягає в тому, що його вплив у зовнішньому середовищі, як правило, негативно впливає на конкурентоспроможність країни, тоді як внутрішній розвиток технологій у межах національної економіки забезпечує позитивний ефект щодо становлення та розширення конкурентоспроможності держави. Економічні фактори виступають ключовими та найбільш різноманітними в процесі формування та трансформації характеристик конкурентоспроможності країн.

Таблиця 1.3 - Внутрішні фактори впливу на конкурентний розвиток та конкурентоспроможність країн [18]

Фактори втрати	Фактори розширення	Фактори звуження	Фактори отримання
<p>ПОЛІТИЧНІ</p> <p>Заборона вивозу Військовий стан</p> <p>ЕКОНОМІЧНІ</p> <p>Інфляція, що призводить до підвищення собівартості продукції</p> <p>Затяжні економічні кризи</p>	<p>ПОЛІТИЧНІ</p> <p>Заходи до залученню ПІІ</p> <p>Заходи по стимулюванню конкурентоспроможності</p> <p>Державна підтримка експортоорієнтованих галузей</p> <p>Підписання міжнародних торгових угод</p> <p>ЕКОНОМІЧНІ</p> <p>Девальвація національної валюти</p> <p>Економічний підйом</p> <p>Розробка нових ресурсів</p> <p>ТЕХНОЛОГІЧНІ</p> <p>Впровадження нових технологій</p>	<p>ПОЛІТИЧНІ</p> <p>Політична нестабільність</p> <p>ЕКОНОМІЧНІ</p> <p>Ревальвація національної валюти</p> <p>Економічний спад</p>	<p>ПОЛІТИЧНІ</p> <p>Макроекономічна і політична стабільність</p> <p>Наявність виваженої стратегії конкурентоспроможного розвитку країни</p> <p>СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ</p> <p>Охорона здоров'я</p> <p>Розвиток освіти</p> <p>Рівень заробітних плат</p> <p>Кількість населення</p> <p>ЕКОНОМІЧНІ</p> <p>Інституційний розвиток</p> <p>Розвиток інфраструктури</p> <p>Ефективність ринку праці</p> <p>Розвиненість ринку товарів і послуг</p> <p>Розвиненість фінансового ринку</p> <p>Розмір ринку</p> <p>ТЕХНОЛОГІЧНІ</p> <p>Рівень розвитку інновацій і технологій</p> <p>ЕКОЛОГІЧНІ</p> <p>Природні надра, їх кількість і ефективність використання</p>

За думкою О. О. Масляєва [20], до факторів, що визначають конкурентний розвиток країни, доцільно додатково відносити соціально-демографічні та екологічні чинники, які, на нашу думку, враховуються переважно на етапі формування конкурентоспроможності держави. Складові конкурентоспроможності, що використовуються Світовим економічним форумом (СЕФ) при формуванні глобального індексу конкурентоспроможності, також можуть розглядатися як внутрішні чинники, що сприяють становленню конкурентного потенціалу країни.

У науковій літературі, зокрема у працях Н. І. Горбалья, О. Є. Шандрівської та Ю. Уманціва [21, с. 22–23], відсутнє чітке розмежування між поняттями «фактори конкурентного розвитку країни на світовому ринку» та «конкурентні переваги держави». На наш погляд, таке розмежування є необхідним, оскільки конкурентні переваги належать здебільшого підприємствам країни, які експортують товари та послуги, та відрізняють їх від конкурентів. До них можна віднести: нижчу ціну, вищу якість продукції, покращені стандарти надання послуг, здатність задовольняти більшу кількість потреб іноземних споживачів, застосування передових технологій, оптимізацію логістики та обслуговування.

Фактори конкурентного розвитку, у свою чергу, визначають умови, завдяки яким підприємства-експортери здобувають зазначені конкурентні переваги. Зокрема, те, що науковці відносять до конкурентних переваг, а саме: значні витрати державного бюджету на ДіР; вкладення в розвиток людського капіталу (освіта, охорона здоров'я, соціальні потреби); стабільність політичної та правової системи; ефективне використання ресурсів; низька інфляція; наявність природних ресурсів та сприятливий клімат; вигідне географічне положення; гнучкість фінансової системи; динамічний внутрішній ринок; відсутність надмірної державної заборгованості; висока освіченість населення; активна конкуренція на основі знань; відкритість країни; високий рівень міжнародної інтеграції та кооперації; якісна інфраструктура ринків і регіонів; низькі податкові та митні ставки; високий рівень бізнес-культури – насправді є внутрішніми факторами, що забезпечують формування конкурентоспроможності держави.

Водночас із цього переліку слід виключити такі показники, як «частка ВВП на душу населення», «значна тривалість життя», «оптимальний експорт», «висока частка конкурентоспроможних фірм», «конкурентоспроможність трудових ресурсів», оскільки вони не належать ні до факторів, ні до конкурентних переваг, а є результативними або наслідковими показниками конкурентного розвитку країни.

Ю. Уманців [21, с. 22–23] розподіляє фактори конкурентних переваг країни на «зовнішні» та «внутрішні». До зовнішніх конкурентних переваг він відносить такі характеристики держави: вигідне географічне положення та сприятливий

клімат; наявність значних, доступних і дешевих природних ресурсів; високий освітній рівень населення; ефективну систему підготовки та перепідготовки кадрів; високу ефективність використання ресурсів; динамічний внутрішній ринок; розвинену ринкову інфраструктуру; значну частку конкурентоспроможних національних фірм; високий рівень конкуренції в економіці; високі витрати на ДіР із системою державної підтримки інноваційної діяльності; помірний рівень інфляції; низькі кредитні ставки; достатній рівень розвитку фінансової системи; помірні податкові ставки; високий рівень корпоративної культури; активну державну підтримку малого та середнього бізнесу; відкритість суспільства та національного ринку; високий рівень інтеграції у світову економіку; стабільність політико-правової системи; гармонізацію національної системи стандартизації та сертифікації з міжнародними стандартами.

Водночас, до внутрішніх конкурентних переваг країни він відносить: високий рівень попиту на вітчизняні товари; оптимальний рівень концентрації, спеціалізації та кооперації в економіці; належний рівень уніфікації та стандартизації національної продукції; значну частку конкурентоспроможних підприємств; якісну інформаційну та нормативно-правову базу управління; значну частку високотехнологічних конкурентоспроможних товарів в експорті; доступ виробників до якісних і дешевих ресурсів.

На нашу думку, усі перелічені показники доцільно розглядати як внутрішні фактори формування конкурентоспроможності держави, оскільки вони безпосередньо забезпечують можливість підприємств-експортерів здобувати і підтримувати конкурентні переваги на міжнародних ринках.

1.3. Методичні підходи до оцінки стану конкурентного розвитку та інтеграційного впливу на макроекономічні показники країни

Оцінка стану конкурентного розвитку країни та визначення його впливу на макроекономічні показники є актуальним завданням сучасних економічних

досліджень, оскільки дозволяє ідентифікувати сильні та слабкі сторони національної економіки, визначати пріоритетні напрями державної політики та розробляти ефективні інструменти стимулювання економічного зростання.

Конкурентоспроможність та економічне зростання перебувають у тісному взаємозв'язку, формуючи взаємопідсилювальний ефект: підвищення рівня конкурентоспроможності сприяє прискоренню економічного зростання, яке, у свою чергу, створює додаткові можливості для зміцнення конкурентних позицій. Конкурентоспроможність виступає ключовим драйвером розвитку економіки, оскільки стимулює суб'єкти господарювання до підвищення продуктивності, інвестування у наукові дослідження, інноваційні розробки та модернізацію виробничих процесів, а також до вдосконалення якості продукції та послуг[22].

Змістовно конкурентоспроможність визначається як здатність країни або підприємства виробляти товари й надавати послуги, які є конкурентоспроможними на міжнародних ринках, тоді як економічне зростання відображає поступове збільшення обсягів виробництва впродовж певного періоду. В умовах ринкової економіки конкуренція між підприємствами з одного боку стимулює підвищення якості продукції, що безпосередньо задовольняє потреби споживачів, а з іншого – забезпечує зростання прибутковості компаній, розширення їхньої ринкової частки та формування стійкої клієнтської бази. На мікрорівні це проявляється у збільшенні товарообігу, а на макрорівні – у зростанні валового внутрішнього продукту, що у перспективі активізує інвестиційні процеси, сприяє розширенню сукупної пропозиції, створенню нових робочих місць і, як наслідок, підвищенню рівня життя та соціально-економічного добробуту населення.

Важливим чинником забезпечення стійкого економічного зростання є конкурентоспроможність у контексті залучення міжнародних інвестицій та розвитку експортного потенціалу. Конкурентоспроможна країна має більше шансів привабити іноземний капітал, що забезпечує підприємствам доступ до фінансових ресурсів, сучасних технологій і управлінських знань, підвищуючи їхню продуктивність та інноваційну спроможність. Це, у свою чергу, стимулює нарощування експортних обсягів і формує додаткові імпульси для економічного

зростання. Тому пріоритетними завданнями державної політики у цьому напрямі є інвестиції в розвиток людського капіталу, модернізацію інфраструктури, стимулювання інноваційної діяльності та лібералізацію зовнішньоекономічних зв'язків.

Конкурентоспроможність можна розглядати як універсальний фактор розвитку та підвищення ефективності функціонування економічних суб'єктів як на макроекономічному, так і на мікроекономічному рівнях. Для окремих компаній вона означає прагнення до зростання обсягів продажу, зміцнення бренду, підвищення прибутковості та досягнення довгострокової стійкості, що у сукупності формує основу для стійкого економічного розвитку країни.

У сучасній науковій літературі представлені різноманітні підходи до оцінювання конкурентоспроможності національної економіки, які базуються на поєднанні кількісних та якісних методів аналізу. Кількісні методи передбачають застосування математичних і статистичних інструментів, що доповнюються якісною оцінкою факторів, які впливають на формування конкурентних переваг та зміцнення конкурентоспроможності [23]. На сьогодні для визначення рівня конкурентоспроможності держав все частіше використовують методики, розроблені Міжнародним інститутом розвитку менеджменту (IMD, Лозанна, Швейцарія), Всесвітнім економічним форумом (WEF, Давос, Швейцарія) та Інститутом стратегій і конкурентоспроможності при Гарвардському університеті (США). Кожна з цих організацій застосовує власні методологічні підходи та критерії оцінювання, при цьому для проведення порівняльного рейтингового аналізу використовуються світові індекси.

Найпоширенішою методикою узагальненої оцінки конкурентоспроможності країн на міжнародному рівні залишається підхід WEF, який передбачає визначення:

– індексу глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI), також відомого як індекс зростання конкурентоспроможності або індекс інноваційної сприятливості країни;

– індексу конкурентоспроможності бізнесу (Business Competitiveness Index, BCI), який спрямований на оцінку рівня продуктивності та ефективності галузей і підприємств.

Звіти WEF доступні у відкритих джерелах в інтернеті та у спеціалізованому виданні «The Global Competitiveness Report. World Economic Forum» [24]. Оцінка конкурентоспроможності національних економік здійснюється переважно на основі моніторингу бізнес-клімату, аналізу державного управління, ступеня глобалізації економіки, рівня економічної свободи, розвитку людського капіталу, рівня корупції та інших соціально-економічних чинників. Світовий економічний форум визначає конкурентоспроможність як сукупність інститутів, політики та факторів, що визначають рівень продуктивності економіки та, відповідно, рівень добробуту, який країна може досягти.

Вперше концепція глобального індексу конкурентоспроможності була запропонована К. Швабом у 1979 році, а у 2005 році WEF опублікував відповідний індекс, розроблений Ксав'є Салаї-Мартіном у співпраці з Форумом. Методологія оцінки практично не змінилася відтоді. Індекс GCI включає 113 показників, які мають ключове значення для підвищення продуктивності економіки. Показники об'єднані у 12 складників:

- 1) Institutions (інституції);
- 2) Infrastructure (інфраструктура);
- 3) ICT adoption (адаптування інформаційнокомунікаційних технологій);
- 4) Macroeconomic stability (макроекономічна стабільність);
- 5) Health (здоров'я);
- 6) Skills (навички);
- 7) Product market (ринок товарів);
- 8) Labour market (ринок праці);
- 9) Financial system (фінансова система);
- 10) Market size (розмір ринку);
- 11) Business dynamism (бізнесдинаміка);
- 12) Innovation capability (здатність до інновацій). [25].

Ці складники, у свою чергу, об'єднані у три групи відповідно до основних етапів економічного розвитку: «Основні вимоги», «Підсилювачі продуктивності» та «Інновації й вдосконалення факторів». Показник, за яким країна посідає місце вище 50-го у рейтингу, вважається критерієм наявності конкурентної переваги [2].

Враховуючи фактори формування конкурентоспроможності країн на світовому ринку, оцінка конкурентного розвитку країни та інтеграційного впливу на макроекономічні показники країни передбачає застосування комплексного підходу, який інтегрує макроекономічні, інституційні, соціальні та технологічні аспекти розвитку національної економіки. Основні показники для оцінки відображено в табл. 1.4.

Економічні показники, що відображають масштаби та якість економічного зростання країни, виступають одним із ключових інструментів оцінки її конкурентоспроможності. До них належать валовий внутрішній продукт (ВВП) на душу населення, темпи економічного зростання, обсяги інвестицій у виробничі та інноваційні сектори, структура ВВП за секторами економіки та рівень продуктивності праці.

Таблиця 1.4 – Показники для оцінки конкурентного розвитку країни та інтеграційного впливу на макроекономічні показники країни

Група показників	Показники	Вплив
Економічні показники	ВВП на душу населення Темпи економічного зростання Структура ВВП за секторами Рівень продуктивності праці Обсяги інвестицій Інфляція Борг	Визначають масштаби та темпи економічного розвитку, впливають на рівень зайнятості, доходи населення та формування національного багатства.
Соціально-економічні показники	Розвиток людського капіталу (освіта, кваліфікація) Рівень зайнятості Соціальний захист Рівень життя	Впливають на споживчий попит, стабільність соціальної системи та якість робочої сили
Інтеграційні та зовнішньоекономічні показники	Обсяги експорту та імпорту Прямі іноземні інвестиції Відкритість економіки	Формують зовнішньоекономічну позицію держави, сприяють технологічному трансферу та розширенню зовнішніх ринків збуту.

Джерело: узагальнено автором

Продовження таблиці 1.4

Міжнародні індекси	GCI (WEF) BCI (WEF) Індекс економічної свободи Індекси інноваційного розвитку	Дає комплексну оцінку конкурентоспроможності країни та визначає її позиції у світовій економіці
Інноваційні та технологічні показники	Рівень R&D; впровадження нових технологій Цифровізація економіки Патентна активність	Підвищують продуктивність, стимулюють розвиток нових галузей і технологічно інтенсивних секторів
Інституційні та регуляторні показники	Якість державного управління Рівень корупції Захищеність прав власності	Сприяють формуванню сприятливого інвестиційного клімату, забезпечують економічну стабільність та стимулюють підприємницьку активність.

Джерело: узагальнено автором

Соціально-економічні показники є ключовими інструментами оцінки розвитку людського капіталу та забезпечення соціальної стабільності в національній економіці. До них належать рівень освіти, професійної підготовки та кваліфікації населення, показники зайнятості та безробіття, рівень соціального захисту та добробуту населення, а також демографічні фактори, які визначають обсяг і структуру трудових ресурсів. Аналіз зазначених показників дозволяє оцінити потенційну здатність держави підтримувати стійке економічне зростання та забезпечувати ефективне функціонування ринку праці.

Інтеграційні та зовнішньоекономічні показники відображають ступінь інтегрованості країни у світову економіку та її здатність ефективно включатися у міжнародні виробничі та торговельні процеси. До таких показників належать обсяги і структура експорту та імпорту, залучення прямих іноземних інвестицій, інтеграція у міжнародні виробничі й торговельні ланцюги, а також відкритість економіки та участь у міжнародних економічних об'єднаннях. Ці індикатори дозволяють оцінити рівень глобальної інтеграції національної економіки та її конкурентні позиції на світовому ринку.

Міжнародні індекси конкурентоспроможності забезпечують можливість порівняльного аналізу на глобальному рівні та сприяють комплексній оцінці

конкурентних переваг країни. До таких індексів належать Global Competitiveness Index (GCI, Всесвітній економічний форум), Business Competitiveness Index (BCI, WEF), Індекс економічної свободи (Heritage Foundation, Fraser Institute), а також індекси інноваційного розвитку та технологічної готовності (IMD, WIPO). Використання зазначених інструментів дозволяє визначати стратегічні пріоритети економічного розвитку та формувати напрями підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Інноваційні та технологічні показники характеризують потенціал країни у сфері науково-технічного розвитку та здатність до впровадження новітніх технологій. До них належать рівень розвитку науки та технологій, обсяги інвестицій у наукові дослідження та розробки (R&D), впровадження новітніх технологій і цифровізація економіки, а також показники патентної активності та інноваційного потенціалу. Ці індикатори є важливими для визначення рівня технологічної готовності країни та її здатності підтримувати конкурентні переваги у глобальній економіці.

Інституційні та регуляторні показники відображають ефективність державного управління, правове середовище та здатність забезпечувати стабільність економічних процесів. До таких показників належать якість державного управління та правова стабільність, рівень корупції та прозорості органів влади, ефективність регулювання ринків товарів, послуг і праці. Аналіз цих параметрів дозволяє оцінити умови ведення бізнесу, захищеність прав власності та рівень довіри до державних інституцій.

Отже, оцінка конкурентного розвитку країни передбачає комплексний підхід, що інтегрує економічні, інституційні, інноваційні, соціально-економічні та зовнішньоекономічні аспекти. Використання економічних показників дозволяє визначити ефективність використання ресурсного потенціалу та динаміку економічного зростання, тоді як інституційні та регуляторні індикатори відображають рівень правової стабільності та ефективність державного управління. Інноваційні та технологічні показники характеризують здатність країни до впровадження новітніх технологій і розвитку науково-технічного

потенціалу. Соціально-економічні індикатори забезпечують оцінку розвитку людського капіталу та соціальної стабільності, а інтеграційні та зовнішньоекономічні – ступінь включеності національної економіки у світові виробничі та торговельні процеси. Композитні міжнародні індекси конкурентоспроможності дозволяють здійснювати порівняльний аналіз на глобальному рівні та визначати стратегічні пріоритети економічного розвитку. Системне використання зазначених показників забезпечує об'єктивну оцінку конкурентного потенціалу країни та сприяє формуванню напрямів підвищення її міжнародної конкурентоспроможності.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЕФЕКТІВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ УКРАЇНИ

2.1. Динаміка та структура зовнішньоекономічних відносин України з країнами ЄС

Зовнішньоекономічні відносини України з країнами Європейського Союзу відіграють ключову роль у розвитку національної економіки та її інтеграції у світове господарство. Протягом останнього десятиліття спостерігається стійка тенденція до поглиблення торговельних та інвестиційних зв'язків, що визначається як структурними реформами на внутрішньому ринку, так і поступовим наближенням до стандартів ЄС у рамках Угоди про Асоціацію.

Динаміка зовнішньої торгівлі вказує на постійне зростання обсягів експорту та імпорту між Україною та країнами ЄС. Так, частка Європейського Союзу у структурі українського експорту стабільно перевищує 50 % загального обсягу, при цьому ключовими експортними позиціями виступають промислові товари, сільськогосподарська продукція та продукція металургійного комплексу.

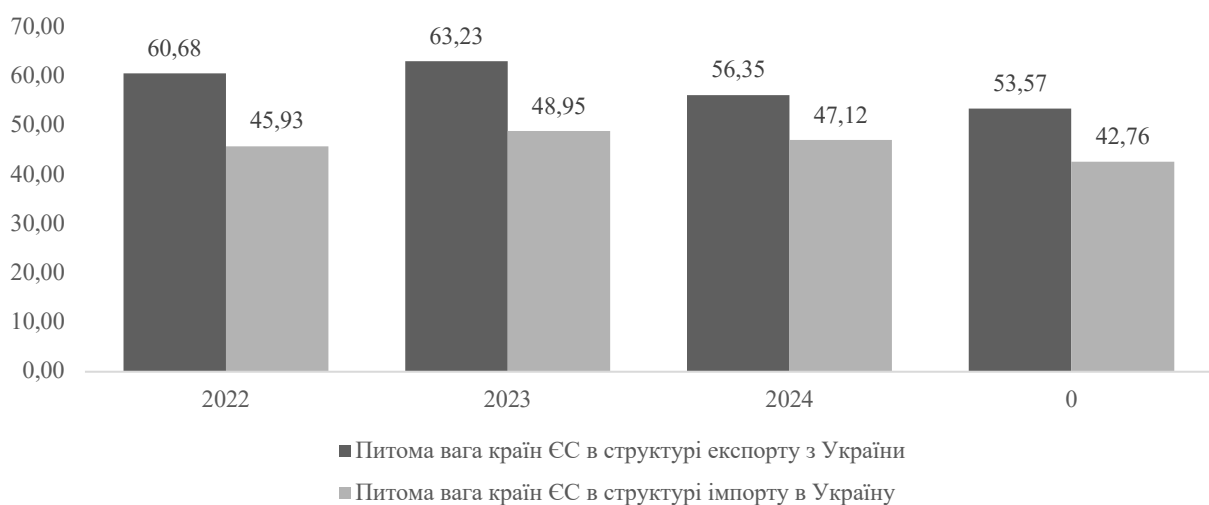

Рисунок 2.1 – Динаміка питомої ваги країн ЄС в структурі експорту та імпорту в Україні в 2022-2 кв. 2025 рр., % [26]

Імпорт із країн ЄС відображає тенденцію до збільшення поставок технологічного обладнання, електроніки, хімічної продукції та інвестиційних ресурсів, що сприяє модернізації національного виробництва та підвищенню його конкурентоспроможності.

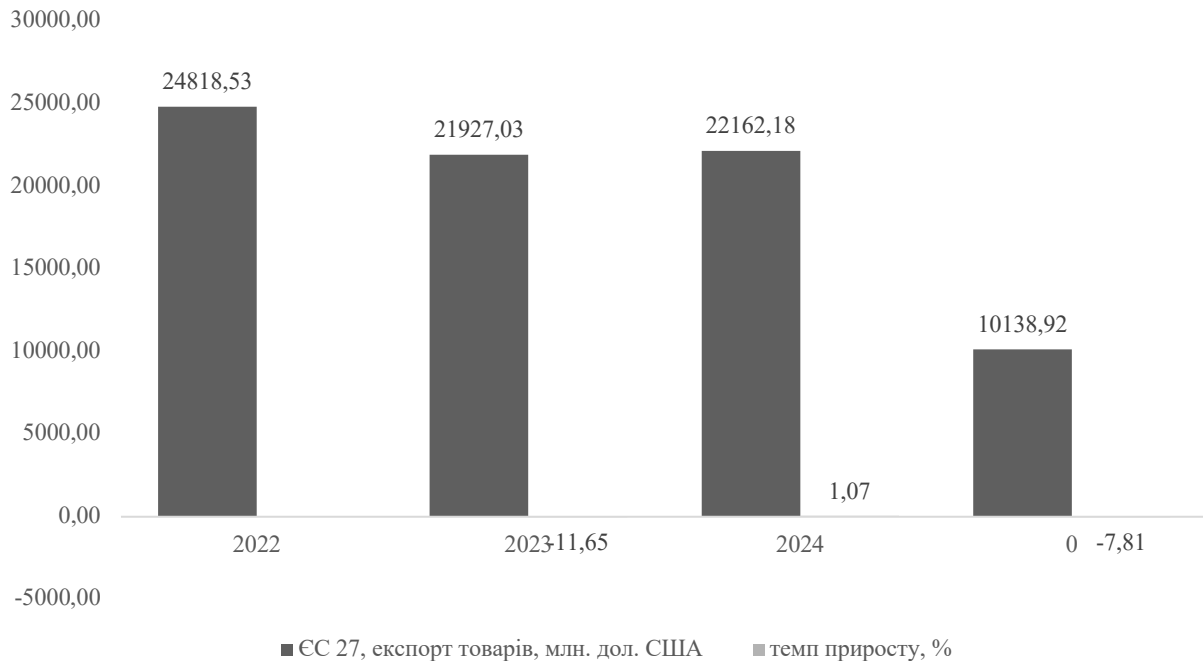

Рисунок 2.2 – Динаміка обсягу експорту в країни ЄС з України в 2022- 2 кв. 2025 рр., млн. дол. США[26]

Обсяг експорту товарів до ЄС-27 у 2022 р. становив 24,8 млрд. дол. США, однак уже у 2023 р. знизився на 11,65% до обсягу в 21,927 млрд. дол. США, тобто відбувається суттєве послаблення експортної активності. У 2024 р. спостерігається незначне зростання експорту $+1,07\%$ до обсягу в 22,162 млрд. дол. США, що вказує на початок процесу адаптації підприємств до нових умов торгівлі та переорієнтації частини поставок у межах європейського ринку. Водночас за підсумками II кв. 2025 р. експорт знову демонструє зниження на 7,81% (у порівнянні із 2 кв. 2024 р.), що відображає вразливість українського експорту до зовнішньоекономічних шоків і структурну залежність від обмеженої кількості сировинних позицій.

Таблиця 2.1 – Динаміка обсягу експорту товарів в країни ЄС з України в 2022-2 кв. 2025 рр., млн. дол. США[26]

Країни	Роки, млн. дол. США					Темп приросту, %		
	2022	2023	2024	2 кв. 2024	2 кв. 2025	2023/2022	2024/2023	2025/2024
Польща	5982,66	4418,27	4088,44	2040,96	2162,28	-26,15	-7,47	5,94
Італія	1580,77	1520,69	1898,11	946,34	1153,02	-3,80	24,82	21,84
Іспанія	1562,66	2004,35	2856,20	1604,33	972,45	28,27	42,50	-39,39
Нідерланди	1449,90	1479,26	1965,65	919,61	906,23	2,03	32,88	-1,45
Німеччина	1785,92	1846,95	2271,72	1015,63	777,92	3,42	23,00	-23,41
Румунія	3637,78	3630,16	1529,32	945,50	591,16	-0,21	-57,87	-37,48
Болгарія	1417,01	904,59	1130,05	571,72	556,98	-36,16	24,92	-2,58
Словаччина	1431,81	1054,91	897,21	487,20	461,65	-26,32	-14,95	-5,24
Чехія	1035,78	847,83	738,74	352,20	387,06	-18,15	-12,87	9,90
Франція	558,48	471,10	715,22	279,67	386,60	-15,65	51,82	38,23
Литва	637,68	626,16	570,33	251,59	332,02	-1,81	-8,92	31,97
Угорщина	1356,99	723,89	472,17	247,88	245,95	-46,65	-34,77	-0,78
Австрія	763,04	552,81	562,89	286,15	245,37	-27,55	1,82	-14,25
Бельгія	442,24	352,97	831,42	234,67	225,67	-20,19	135,55	-3,83
Греція	181,80	257,54	407,88	182,44	193,84	41,66	58,38	6,25
Латвія	277,88	321,52	290,76	137,63	147,23	15,71	-9,57	6,98
Кіпр	54,68	107,77	139,75	82,83	74,02	97,10	29,68	-10,63
Португалія	132,80	222,77	232,97	123,26	61,44	67,75	4,58	-50,15
Данія	107,12	139,16	112,65	57,92	58,87	29,91	-19,05	1,65
Хорватія	72,15	86,83	64,45	37,43	47,65	20,35	-25,77	27,31
Словенія	58,16	64,28	63,26	38,35	44,90	10,53	-1,59	17,08
Естонія	102,82	90,69	69,62	32,25	39,15	-11,80	-23,23	21,39
Швеція	66,65	71,33	87,76	42,54	37,89	7,03	23,03	-10,93
Фінляндія	58,67	43,07	44,15	20,96	20,89	-26,58	2,49	-0,34
Ірландія	44,20	14,94	61,24	37,53	3,58	-66,19	309,82	-90,45
Мальта	8,34	70,12	55,20	19,91	3,18	740,89	-21,28	-84,05
Люксембург	9,00	3,41	5,03	1,35	1,94	-62,08	47,31	43,93

У 2022 р. Польща залишалася основним торговельним партнером України серед країн ЄС, забезпечивши експортний обсяг у 5,98 млрд. дол. США. Проте у 2023 р. спостерігалася суттєве скорочення експорту до цієї країни на 26,15% до 4,42

млрд. дол. США. У 2024 р. падіння експорту до Польщі продовжилося -7,47% до рівня 4,09 млрд. дол. США. Лише у II кв. 2025 р. простежується позитивна динаміка 5,94% до обсягу в 2,162 млрд. дол. США, що вказує на часткове відновлення товаропотоків.

Італія демонструє стабільно позитивну динаміку до зростання. Після незначного спаду у 2023 р. на -3,8% до обсягу в 1,52 млрд. дол. США, у 2024 р. експорт до цієї країни зріс на 24,82% до 1,90 млрд. дол. США, а за підсумками II кв. 2025 р. – ще на 21,84% до обсягу в 1,153 млрд. дол. США. Дана динаміка відображає переорієнтацію українських металургійних та аграрних поставок саме на італійський ринок. Подібну тенденцію, хоча менш виражену, можна спостерігати щодо Нідерландів та Франції.

Водночас низка країн фіксують різке падіння попиту на українську продукцію. Найбільше скорочення в експорті до Румунії: обсяг експорту скоротився з 3,63 млрд. дол. США у 2022 р. до 1,53 млрд. дол. США у 2024 р., а у II кв. 2025 р. тенденція до скорочення продовжилася за якої обсяг експорту зменшився на 37,4% до 591,16 млн. дол. США, що вказує на втрату ринку збуту та переорієнтацію логістичних маршрутів. Аналогічні тенденції спостерігаються в Угорщині та Словаччині.

Специфічною є динаміка експорту до Іспанії: після суттєвого зростання у 2023-2024 рр. на 42,5%, у II кв. 2025 р. зафіксовано падіння на 39,39%, що відображає нестабільність попиту та залежність торгівлі від аграрного сезону та кон'юнктури ринку зернових. Подібну різко контрастну динаміку спостерігаємо в Ірландії, Бельгії та на Мальті, де експорт характеризується короткостроковими сплесками та подальшим спадом.

Динаміка обсягу імпорту з країн ЄС в Україну в 2022-2 кв. 2025 рр. відображена на рис. 2.3.

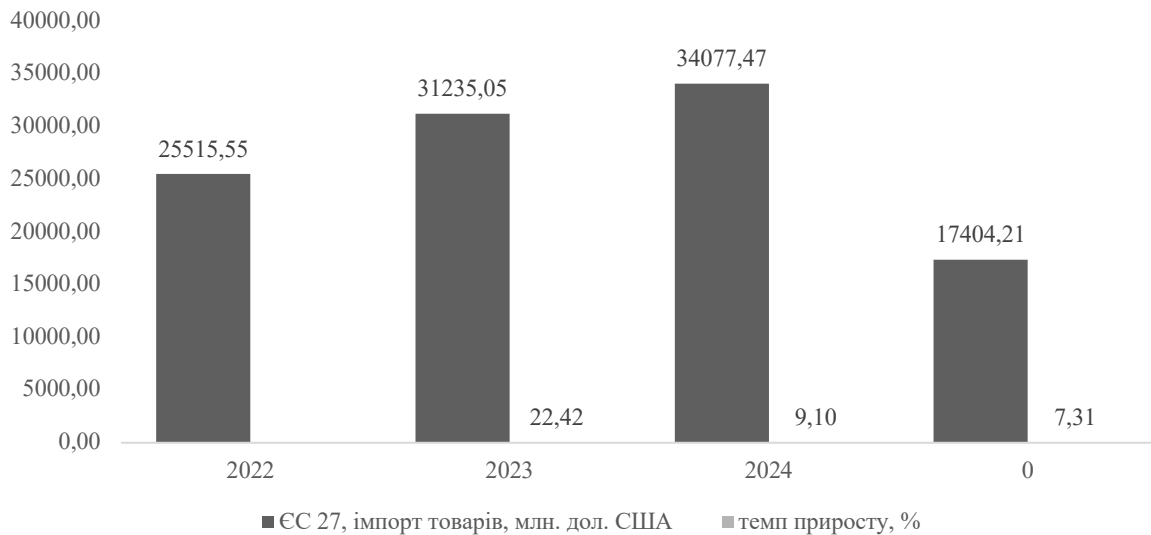

Рисунок 2.3 – Динаміка обсягу імпорту з країн ЄС в Україну в 2022-2 кв. 2025 рр., млн. дол. США[26]

На відміну від експорту, імпорт товарів з ЄС-27 у досліджуваний період характеризується стабільною динамікою до зростання. У 2023 р. його обсяг зріс на 22,42% порівняно з 2022 р., досягнувши 31,2 млрд. дол. США. У 2024 р. імпорт продовжив зростати на 9,1% до обсягу в 34,078 млрд. дол. США. За результатами II кв. 2025 р. відбулося подальше збільшення обсягів імпорту з країн ЄС на 7,3% до обсягу в 17,404 млрд. дол. США.

Таблиця 2.2 – Динаміка обсягу імпорту товарів з країн ЄС в Україну в 2022-2 кв. 2025 рр., млн. дол. США [26]

Країни	Роки, млн. дол. США					Темп приросту, %		
	2022	2023	2024	2 кв. 2024	2 кв. 2025	2023/2022	2024/2023	2025/2024
Польща	5230,06	6347,24	6763,74	3278,37	3471,61	21,36	6,56	5,89
Німеччина	4305,41	4841,71	5196,54	2537,40	3086,08	12,46	7,33	21,62
Італія	1678,02	2161,88	2459,64	1180,47	1151,00	28,84	13,77	-2,50
Чехія	1339,33	1681,92	2362,84	979,77	1108,06	25,58	40,48	13,09
Словаччина	966,04	1652,33	1953,32	941,99	986,90	71,04	18,22	4,77
Болгарія	2030,23	2218,56	2357,55	979,03	979,64	9,28	6,27	0,06
Франція	1208,08	1739,85	1605,08	796,80	972,12	44,02	-7,75	22,00
Румунія	1413,41	1503,21	1566,18	784,86	761,46	6,35	4,19	-2,98
Угорщина	739,70	1089,04	1300,65	583,32	685,75	47,23	19,43	17,56
Литва	1314,87	1294,12	1188,48	569,95	635,94	-1,58	-8,16	11,58
Греція	755,96	1374,04	2066,94	1014,24	590,37	81,76	50,43	-41,79
Нідерланди	1056,33	1015,16	897,37	436,27	553,66	-3,90	-11,60	26,91
Іспанія	689,74	874,51	840,01	417,27	453,46	26,79	-3,95	8,67

Продовження таблиці 2.2

Австрія	456,39	486,54	579,73	270,50	400,33	6,61	19,15	48,00
Швеція	505,83	747,88	691,68	376,36	373,56	47,85	-7,51	-0,74
Бельгія	525,12	647,77	663,25	334,01	343,56	23,36	2,39	2,86
Данія	210,06	219,23	237,49	121,18	148,87	4,36	8,33	22,84
Фінляндія	228,19	277,72	233,32	102,06	138,47	21,71	-15,99	35,67
Словенія	244,41	237,98	262,19	124,02	134,56	-2,63	10,17	8,50
Ірландія	147,02	195,86	245,70	105,99	117,16	33,23	25,45	10,54
Латвія	226,85	288,17	195,41	100,61	109,26	27,03	-32,19	8,60
Естонія	92,28	127,37	121,19	63,01	65,72	38,03	-4,85	4,31
Хорватія	67,50	82,14	112,51	41,85	45,82	21,68	36,98	9,48
Люксембург	11,00	12,98	14,52	6,49	42,02	17,97	11,90	547,07
Португалія	51,67	62,20	70,11	32,90	39,15	20,36	12,72	18,99
Кіпр	15,00	47,84	80,64	33,44	5,13	218,91	68,58	-84,66
Мальта	8,00	7,81	11,41	5,88	4,56	-2,34	46,01	-22,45

У 2022 р. імпорт з Польщі склав 5,23 млрд. дол., у 2023 р. він зріс на 21,36% до 6,35 млрд. дол., а у 2024 р. збільшився на 6,56% до 6,76 млрд. дол. У II кв. 2024 р. імпорт становив 3,278 млрд. дол., у II кв. 2025 р. зріс на 5,89% до 3,472 млрд. дол. Польща постачає як споживчі товари, так і промислові комплектуючі та обладнання.

Імпорт з Німеччини виріс із 4,305 млрд. дол. у 2022 р. на 12,46% до 4,842 млрд. дол. у 2023 р., а в 2024 р. досяг 5,197 млрд. дол., при зростанні на 7,3%. У II кв. 2024 р. було імпортовано з Німеччини на 2,537 млрд. дол., у II кв. 2025 р. - 3,086 млрд. дол., при темпі приросту в 21,62%. Суттєве зростання у 2025 р. вказує на прискорене постачання капітального та високотехнологічного обладнання (техніка, автокомпоненти, медобладнання) для відновлення інфраструктури й модернізації виробництва.

У 2022 р. імпорт з Італії становив 1,678 млрд. дол., у 2023 р. зріс на 28,84% до 2,162 млрд. дол., а у 2024 р. підвищився ще на 13,77% до 2,460 млрд. дол. У II кв. 2024 р. імпорт досяг 1,180 млрд. дол., проте у II кв. 2025 р. скоротився на 2,50% до 1,151 млрд. дол. Загалом зберігається позитивна тенденція 2023–2024 рр., однак квартальне зниження в 2025 р. засвідчує корекцію попиту через сезонність поставок.

Імпорт із Чехії у 2022 р. становив 1,339 млрд. дол. У 2023 р. цей показник збільшився до 1,682 млрд. дол. при зростанні на 25,58%, а у 2024 р. досяг рівня 2,363 млрд. дол., тобто зростання на 40,48%. У II кварталі 2025 р. імпорт із Чехії становив 1,108 млрд. дол. проти 979,77 млн. дол. у відповідному періоді 2024 р., що означає зростання на 13,09%.

У 2022 р. обсяг імпорту з Болгарії становив 2,03 млрд. дол., у 2023 р. він збільшився до 2,219 млрд. дол., що відповідає приросту на 9,28%, а у 2024 р. – до 2,358 млрд. дол., або на 6,27% більше. У II кварталі 2025 р. обсяг імпорту становив 979,64 млн. дол. порівняно з 979,03 млн. дол. у II кварталі 2024 р., що відображає зростання на 0,06%.

Динаміка імпорту з Греції характеризується інтенсивним зростанням упродовж 2022–2024 рр. Обсяг імпорту зріс із 755,96 млн. дол. у 2022 р. до 1,37 млрд. дол. у 2023 р., що становить приріст на 81,76%, та до 2,066,94 млрд. дол. у 2024 р., або на 50,43% більше. Водночас у II кварталі 2025 р. спостерігалось суттєве скорочення обсягів імпорту – з 1,01 млрд. дол. до 590,37 млн. дол., тобто зменшення на 41,79%.

Імпорт зі Словаччини у 2022 р. становив 966,04 млн дол. У 2023 р. показник зріс до 1,65 млрд. дол., що відповідає приросту на 71,04%, а у 2024 р. – до 1,953 млрд. дол., або на 18,22% більше. У II кварталі 2025 р. обсяг імпорту збільшився до 986,90 млн. дол. порівняно з 941,99 млн. дол. у 2024 р., що відображає зростання на 4,77%.

Імпорт із Франції у 2022 р. становив 1,208 млрд. дол., у 2023 р. – 1,74 млрд. дол., що означає зростання на 44,02%, однак у 2024 р. він знизився до 1,605 млрд. дол., тобто скоротився на 7,75%. У II кварталі 2025 р. обсяг імпорту збільшився до 972,12 млн. дол. порівняно з 796,80 млн дол. у попередньому році, що демонструє приріст на 22,00%.

Імпорт із Румунії демонструє відносну стабільність. Обсяги поставок зросли з 1,413 млрд. дол. у 2022 р. на 6,35% до 1,503 млрд. дол. у 2023 р., а у 2024 р. – досягли 1,56 млрд дол., збільшившись ще на 4,19%. У II кв. 2025 р. зафіксовано незначне зниження імпорту на 2,98% з 784,86 млн. дол. до 761,46 млн. дол.

Імпорт з Угорщини у 2022 р. становив 739,70 млн. дол., у 2023 р. він зріс на 47,23% до 1,09 млрд. дол., а у 2024 р. досяг 1,30 млрд. дол., що відповідає приросту на 19,43%. У II кв. 2025 р. імпорт з Угорщини збільшився до 685,75 млн. дол. порівняно з 583,32 млн дол. у II кв. 2024 р., тобто на 17,56%.

Отже, динаміка зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС-27 у 2022–2025 рр. демонструє дисбаланс між експортом і імпортом. Експорт характеризується високою волатильністю: після значного скорочення у 2023 р. відбулося лише незначне відновлення у 2024 р., а у II кв. 2025 р. зафіксовано нове падіння, що демонструє вразливість українського експорту до зовнішньоекономічних шоків та структурну залежність від обмеженої кількості товарних позицій.

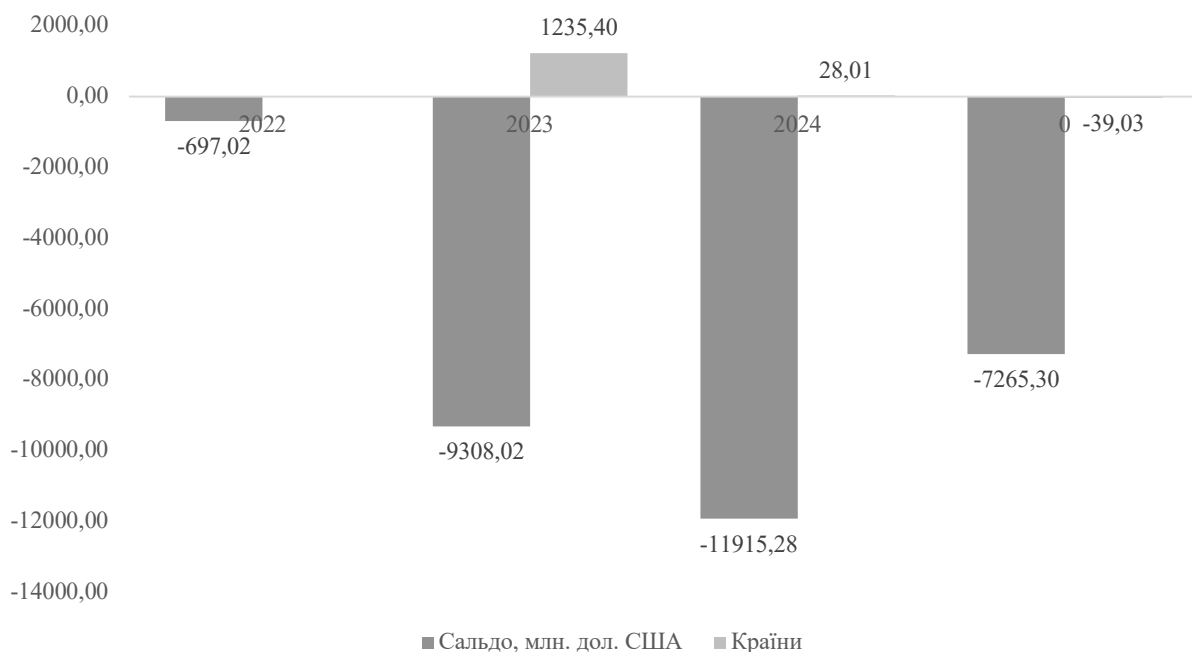

Рисунок 2.4 – Динаміка обсягу сальдо з зовнішньої торгівлі України та ЄС в 2022-2 кв. 2025 рр., млн. дол. США[26]

Спостерігаються як позитивні приклади переорієнтації поставок на ринки Італії, Нідерландів та Франції, так і втрати традиційних ринків, зокрема Румунії, Угорщини, Словаччини та Іспанії, що підкреслює нестабільність попиту та залежність від сезонності аграрного експорту. Натомість імпорт товарів з ЄС-27 демонструє стабільну тенденцію до зростання у 2023–2024 рр., із деякими сезонними коливаннями у II кв. 2025 р. Позитивна динаміка імпорту відображає

відновлення промислової діяльності, збільшення поставок капітального обладнання, промислових комплектуючих та споживчих товарів, а також нарощування логістичних і виробничих потужностей.

Наступним кроком проаналізуємо динаміку прямих іноземних інвестицій в Україну з країн ЄС.

Частка країн ЄС в загальному обсязі ПІІ в Україну за період 2022-2024 рр. мала тенденцію до зростання із рівня в 74,42% в 2022 році до 74,78% за результатом 2024 року.

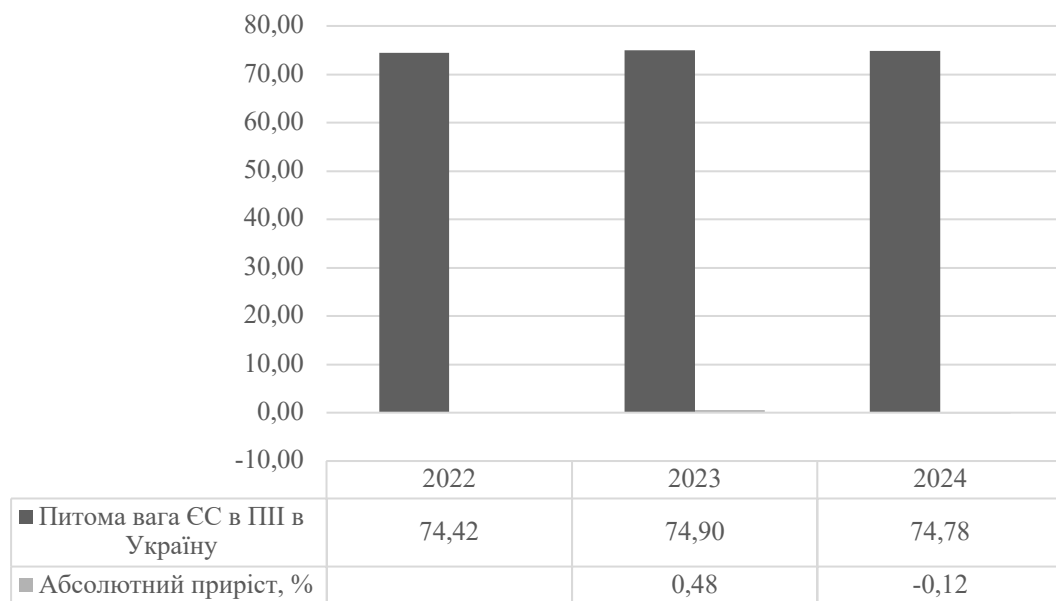

Рисунок 2.5 – Динаміка питомої ваги залишків прямих іноземних інвестицій в Україні з країн ЄС в 2022-2024 рр., %[26]

Обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) із країн Європейського Союзу в економіку України збільшився з 37 946,0 млн дол. США у 2022 році до 41 159,8 млн дол. США у 2023 році при зростанні на 8,47%. Водночас у 2024 році спостерігалось зниження на 0,85% обсягу інвестицій до 40 808,8 млн дол. США, що становить спад на 0,85%.

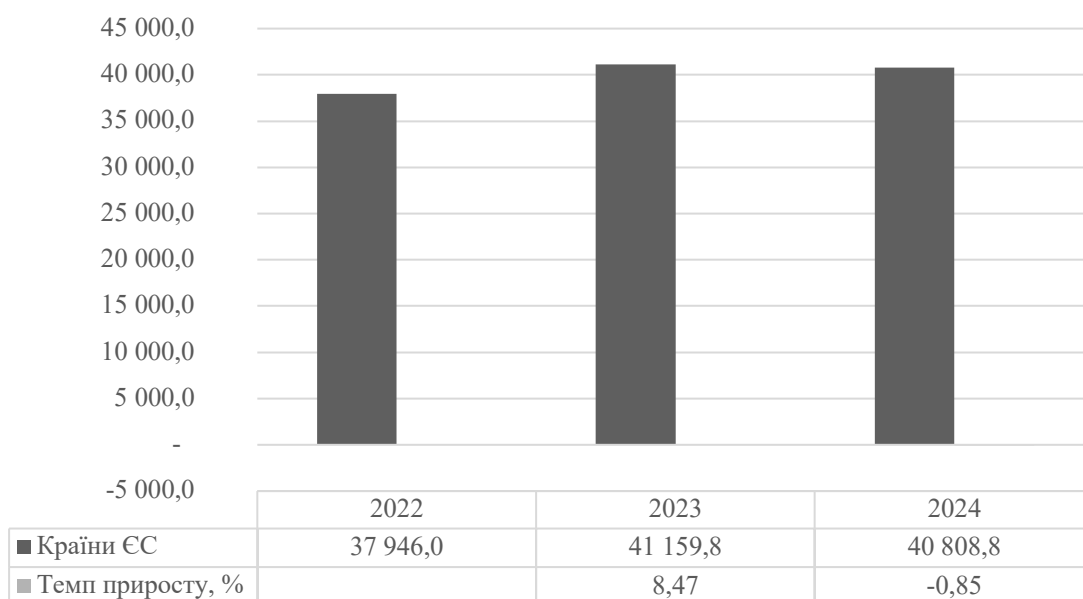

Рисунок 2.6 – Динаміка залишків прямих іноземних інвестицій в Україні з країн ЄС в 2022-2024 рр., млн. дол. США[26]

Отже, країни ЄС залишаються ключовим джерелом прямих іноземних інвестицій в Україну, що підкреслює стратегічну важливість підтримки стабільного інвестиційного клімату для залучення європейського капіталу. Питома вага інвестицій із ЄС у загальному обсязі ПІІ демонструє поступове зростання – з 74,42 % у 2022 році до 74,78 % у 2024 році, що вказує на підвищення значущості європейських інвесторів для національної економіки. Обсяг ПІІ із ЄС зріс з 37 946,0 млн дол. США у 2022 році до 41 159,8 млн дол. США у 2023 році, відзначаючи значне зростання на 8,47 %. Водночас у 2024 році спостерігалось незначне зниження обсягу до 40 808,8 млн дол. США.

2.2. Вплив Угоди про Асоціацію з країнами ЄС на конкурентоспроможність національної економіки

Оцінка ефективності Угоди про Асоціацію потребує аналізу комплексних показників конкурентоспроможності, що відображають стан економічної системи, рівень інноваційного розвитку, ефективність державного управління та бізнес-клімат. Зокрема, міжнародні рейтинги демонструють динаміку позицій України у

порівнянні з іншими країнами, що дозволяє оцінити реальний вплив інтеграційних процесів на національну економіку. В умовах посилення глобальної конкуренції та зміни міжнародних економічних відносин актуальним є дослідження взаємозв'язку між євроінтеграційними реформами та здатністю національної економіки конкурувати на світовому рівні. Аналізуючи дані міжнародних рейтингів України, можна визначити як позитивні ефекти від реалізації Угоди, так і ті обмеження, які гальмують підвищення конкурентоспроможності.

В таблиці 2.3 відображені рейтингові позиції України в 2024 році.

У 2024 році Україна посіла 60-те місце серед 133 країн у Глобальному інноваційному індексі (Global Innovation Index), що на п'ять позицій нижче порівняно з показником 2023 року. Незважаючи на військові виклики, країна зберігає статус держави, яка перевищує очікуваний рівень інноваційного розвитку з урахуванням ВВП на душу населення, що вказує на ефективне використання наявних ресурсів для генерації інновацій. Серед економік із доходом нижче середнього Україна посіла четверте місце, підтверджуючи роль інноваційного драйвера в цій групі. У європейському регіоні держава зберегла 34-ту позицію серед 39 економік.

Таблиця 2.3 – Рейтингові позиції України в 2024 році [27-29]

Показник	Рейтинг / Значення України	Зміна та значення рейтингу
Глобальний інноваційний індекс (Global Innovation Index, GII)	60 із 133 країн	Падіння на 5 позицій порівняно з 2023 р.
Рейтинг у європейському регіоні	34 із 39 економік	Позиція серед європейських країн
Вартість українських брендів серед 5000 провідних світових брендів	784,93 млн USD	Зростання на 41% порівняно з 2023 р.
Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI)	36 із 100 балів, 105 із 180 країн	Зменшення на 1 бал; прогрес порівняно з 2012 р. (24 бали)
Індекс людського розвитку (Human Development Index, HDI)	0,779, 87-ме місце	Високий рівень

Україна продемонструвала високі результати у сферах, що визначають інноваційний потенціал та знання. Зокрема, за показником рівня знань і технологічних результатів (Knowledge and technology outputs) країна посіла 34-те місце. Висока розвиненість бізнес-середовища (Business sophistication), де Україна

зайняла 45-ту позицію, демонструє розвиток підприємництва та здатність компаній адаптуватися до ринкових викликів. Показник людського капіталу та досліджень (Human capital and research), де країна посіла 54-те місце, підтверджує конкурентоспроможність українських фахівців та важливість освіти у формуванні інноваційної економіки.

Водночас Україна має значні виклики у сферах інституційної спроможності (Institutions), розвитку фінансових ринків (Market sophistication) та інфраструктури (Infrastructure). Найнижчий рівень країна зафіксувала за інституційним розвитком – 107-ма позиція, що вказує на необхідність подальших реформ у сфері врядування. Розвиток фінансових ринків залишається на низькому рівні (85-те місце), що обмежує доступ до фінансових ресурсів та знижує конкуренцію. Інфраструктура (цифрова, транспортна та енергетична), яка посіла 82-гу позицію, потребує значних інвестицій та модернізації.

У 2024 році загальна вартість українських брендів серед 5000 провідних світових брендів зросла до 784,93 млн. дол. США, що на 41% перевищує показник 2023 року. Попри зниження позицій у Глобальному інноваційному індексі, Україна зберігає високий інноваційний потенціал та демонструє стабільний розвиток у сферах, пов'язаних із цифровими технологіями та бізнес-активністю, ефективно використовуючи доступні ресурси для розвитку наукових досліджень та високотехнологічного виробництва, що є позитивним сигналом для міжнародних партнерів.

Протягом останніх дванадцяти років Україна поступово покращувала свої позиції в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI) міжнародної організації Transparency International, демонструючи стійкий прогрес у сфері протидії корупції. У 2024 році країна отримала 36 балів зі 100 можливих, що на один бал менше порівняно з попереднім роком, і посіла 105-те місце серед 180 країн світу. Незважаючи на тимчасове зниження, цей показник перевищує рівень до 2022 року, коли Україна мала значно слабші позиції. З початком повномасштабного вторгнення вдалося посилити антикорупційну політику, активізувавши діяльність спеціалізованих органів та впроваджуючи реформи у

сфері державного управління та прозорості фінансування. Водночас військові виклики сприяють підвищенню ризиків корупції, що впливає на загальну оцінку держави. Аналіз динаміки індексу за останнє десятиліття підтверджує поступове зростання з 24 балів у 2012 році до 36 балів у 2024 році. Незважаючи на те, що Україна залишається у другій половині світового рейтингу, досягнутий прогрес у боротьбі з корупцією є очевидним. Подальше зміцнення антикорупційної системи, підвищення ефективності розслідувань корупційних злочинів та забезпечення прозорості державних процесів можуть стати ключовими факторами підвищення рейтингових позицій країни у майбутньому.

Індекс людського розвитку (Human Development Index, HDI), розрахований Програмою розвитку ООН, оцінює досягнення держави у трьох вимірах: тривалість та якість життя, рівень освіти та доходи населення. Перший рейтинг за ІЛР був опублікований у 1990 році і з того часу публікується щорічно. Індекс дозволяє оцінити реальний рівень якості життя населення, оскільки високий ВВП не завжди корелює з добробутом громадян. Тривалість життя відображає загальний стан здоров'я та доступ до медичних послуг, рівень освіти визначає наявність знань і можливостей для саморозвитку, а доходи населення – матеріальний добробут, що безпосередньо впливає на якість життя. Результати цих трьох компонентів агрегуються у єдиний показник від 0 до 1, де значення, ближче до одиниці, вказує на вищий рівень людського розвитку.

За даними 2024 року, Україна з ІЛР 0,779 посіла 87-ме місце у світовому рейтингу, розташувавшись між Еквадором та Молдовою, що відповідає високому рівню людського розвитку. Трохи вищий показник зафіксовано у Мексики, Колумбії та Азербайджану, дещо нижчий – у Шрі-Ланці, В'єтнамі та Домініканській Республіці. Середня тривалість життя в Україні становить приблизно 71 рік, що відображає певне зниження після початку повномасштабного вторгнення росії. ООН зазначає високий рівень грамотності та порівняно високі освітні показники: очікуваний термін навчання дітей у державі становить близько 14,7 року. У рейтингу відзначають сильну освітню базу та середній рівень доходу населення. Водночас агресія росії завдала суттєвої шкоди економіці, системі

охорони здоров'я та тривалості життя, а значна частина населення опинилася у зоні ризику бідності або еміграції.

За результатами міжнародного дослідження репутації, проведеного консалтинговою компанією Reputation Lab, Україна увійшла до числа тридцяти провідних економік світу, посівши 26-те місце серед 60 найбільших економік, що на п'ять позицій вище порівняно з 2024 роком. Звіт RepCore Nations 2025 аналізує сприйняття України у 21 країні світу. Дослідження демонструє, що серед країн G7 репутаційний рейтинг України перевищує середній показник для найбільших економік світу. Загальний репутаційний індекс України становить 51,6, що класифікується як «середній» рівень, і суттєво перевищує раціональний показник, який становить 43,2. Згідно позицій рейтингу, міжнародна спільнота сприймає Україну позитивно на основі виключно економічних параметрів, відзначаючи захоплення, повагу та довіру до країни.

Людський капітал визначається як ключовий чинник формування репутації України. Лідерські якості, освітній рівень, дружелюбність, дотримання прав людини та міжнародна відповідальність сприяють позитивному сприйняттю країни на світовій арені. На глобальному рівні підвищення репутаційного індексу на один пункт зазвичай супроводжується зростанням доходів від туризму на 7,2% та збільшенням прямих іноземних інвестицій на 1%. Для України війна обмежує прямий економічний ефект, проте світовий попит на українські товари та послуги залишається високим і очікувано зростатиме після завершення війни.

Оцінки репутації за країнами свідчать про певні відмінності: Велика Британія визначила її як «сильну», тоді як Канада, Німеччина, Франція, Японія, Туреччина, Італія, США, Польща та Індія – як «помірну». Ці держави представляють найбільш перспективні ринки для українського бізнесу.

Аналіз Reputation Lab підкреслює, що репутація держави виступає стратегічним бізнес-активом із прямим економічним впливом, що для українських компаній означає полегшений доступ до ринків партнерських країн, підвищену довіру з боку іноземних інвесторів, швидше масштабування міжнародної присутності. Зростання підтримки України в міжнародній спільноті за останній рік,

зокрема показників «готовності інвестувати» та «купувати українські товари», зафіксовано на рівні +4 пункти, що відображає посилення глобального інтересу до співпраці з країною.

Отже, результати RepCore Nations 2025 демонструють зміцнення репутаційних позицій України, що зумовлено захопленням міжнародної спільноти її цінностями та стійкістю. Таке позитивне сприйняття виступає одночасно джерелом національної гордості та фундаментом для покращення глобальних позицій України, створюючи нові можливості для міжнародного співробітництва та економічного розвитку.

Таким чином, впровадження Угоди про Асоціацію з ЄС має комплексний та багатовимірний вплив на економічну систему України, її конкурентоспроможність та міжнародну репутацію. Попри військові виклики, країна зберігає високий інноваційний потенціал, демонструючи ефективне використання наявних ресурсів для розвитку наукових досліджень, високотехнологічного виробництва та бізнес-активності. Україна продовжує поступово зміцнювати антикорупційну політику, підвищує рівень людського розвитку та підтримує стабільність бізнес-середовища, що відображено у відповідних міжнародних індексах (GII, CPI, HDI). Водночас існують певні обмеження, пов'язані з недостатнім рівнем розвитку інституцій, фінансових ринків та інфраструктури, що гальмує подальше підвищення конкурентоспроможності. Позитивні результати вартісних показників українських брендів і репутаційних індексів вказують про підвищення довіри міжнародних партнерів та створюють сприятливі умови для залучення інвестицій, розвитку експорту та інтеграції на глобальні ринки. Угода про Асоціацію сприяє формуванню умов для підвищення ефективності економічної системи України та її інтеграції в міжнародну економічну спільноту, а позитивна динаміка репутаційних показників підтверджує стратегічне значення міжнародного сприйняття України для розвитку бізнесу, залучення інвестицій та зміцнення глобальних позицій держави.

2.3. Економічні наслідки євроінтеграції

Євроінтеграція виступає однією з ключових стратегічних цілей економічного розвитку України, визначаючи напрями реформування національної економіки та її інтеграції у світову господарську систему. Процес наближення до економічних, фінансових та політичних стандартів Європейського Союзу передбачає не лише адаптацію законодавства та регуляторних механізмів, а й суттєвий вплив на макроекономічні показники країни. Особливу увагу в оцінці наслідків євроінтеграції приділяють аналізу динаміки таких макроекономічних показників, як державний борг, валовий внутрішній продукт (ВВП), ВВП на душу населення, рівень інфляції, обмінний курс національної валюти та інших індикаторів фінансової стабільності. Зміни цих показників відображають як короткострокові, так і довгострокові ефекти від інтеграційних процесів, включаючи зростання інвестиційної привабливості, розвиток зовнішньоекономічної діяльності, структурну перебудову економіки та підвищення добробуту населення.

У 2022- 31.08.2025 рр. державний борг України демонструє стійку тенденцію до зростання (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 - Динаміка Державного боргу України в 2020-31.08.2025 рр., млн. грн. [30]

Станом	Загальний борг	Темп приросту, %	Зовнішній борг	Темп приросту, %	Внутрішній борг	Темп приросту, %
Обсяг, млн. грн.						
на 31.12.2022	4071683,1		2610945,6		1460737,5	
на 31.12.2023	5519483,9	35,56	3862987,6	47,95	1656496,3	13,40
на 31.12.2024	6980964,9	26,48	5048475,3	30,69	1932489,6	16,66
на 31.08.2025	7951285,9	13,90	5989864,4	18,65	1961421,5	1,50
Структура, %						
	Загальний борг	Абсолютний приріст, %	Зовнішній борг	Абсолютний приріст, %	Внутрішній борг	Абсолютний приріст, %
на 31.12.2022	100		64,12		35,88	
на 31.12.2023	100	0,00	69,99	5,86	30,01	-5,86
на 31.12.2024	100	0,00	72,32	2,33	27,68	-2,33
на 31.08.2025	100	0,00	75,33	3,01	24,67	-3,01

Станом на 31.12.2022 р. загальний обсяг державного боргу становив 4 071,7 млрд. грн., з яких 64,1% припадало на зовнішній, а 35,9% – на внутрішній борг. Уже протягом 2023 р. відбулося різке збільшення боргового навантаження – загальний обсяг боргу зріс до 5 519,5 млрд. грн., або на 35,6% порівняно з 2022 роком. Основним драйвером цього зростання став зовнішній борг, який збільшився на 47,95%, досягнувши 3 862,9 млрд. грн. Частка зовнішнього боргу у структурі державного боргу підвищилася до 69,99%, що на 5,86 % більше, ніж в 2022 році. Водночас частка внутрішнього боргу скоротилася до 30,01%. У 2024 р. темпи приросту загального боргу дещо сповільнилися до 26,48%, а обсяг зріс до 6 981,0 млрд. грн. Зовнішній борг продовжив зростати на 30,69%, досягнувши 5 048,5 млрд. грн., тоді як внутрішній борг збільшився лише на 16,7% до обсягу в 1 932,49 млрд. грн.. Частка зовнішнього боргу зросла до 72,32%, тоді як частка внутрішнього зменшилася до 27,68%. Станом на 31 серпня 2025 р. обсяг державного боргу України досяг 7 951,3 млрд. грн., що на 13,9% більше, ніж на кінець 2024 р. При цьому зовнішній борг зріс на 18,7% до 5 989,9 млрд. грн., тоді як внутрішній борг збільшився лише на 1,5%, до 1 961,4 млрд. грн.. У структурі боргу частка зовнішніх зобов'язань досягла 75,33%, що свідчить про історичний максимум зовнішньої залежності державних фінансів. Частка внутрішнього боргу, відповідно, скоротилася до 24,67%. Така динаміка відображає посилення залежності України від зовнішніх джерел фінансування, зокрема від макрофінансової допомоги ЄС, кредитів МВФ, Світового банку, двосторонніх позик від партнерів.

Отже, зростання зовнішнього державного боргу впродовж 2022–2025 рр. (з 2,61 трлн. грн. до 5,99 трлн. грн., або з 64,1% до 75,3% у структурі загального боргу) відображає суттєве посилення залежності від зовнішніх фінансових джерел, насамперед від Європейського Союзу, МВФ, Світового банку та інших міжнародних партнерів. Така динаміка є прямим наслідком інтеграції України у фінансову архітектуру ЄС, зокрема через механізми макрофінансової допомоги ЄС (MFA), інструмент Ukraine Facility та інші програми бюджетної підтримки. З одного боку, це дозволило стабілізувати державні фінанси, профінансувати

критичні видатки та забезпечити обслуговування боргових зобов'язань у період воєнної нестабільності. З іншого боку, така структура боргу підвищує ризики зовнішньої фінансової залежності, що може обмежити автономність економічної політики України у середньостроковій перспективі.

Таблиця 2.5 – Динаміка структури ВВП України за кінцевим використанням з 2005 по 2025 рр., млн. грн. [32]

Рік	Номінальний ВВП	темп приросту, %	Реальний ВВП	темп приросту, %	Різниця, млн. грн.	Різниця, %
2022	5191028		3865780		-1325248	-25.5%
2023	6537825	25,94	5518062	42,74	-1019763	-15.6%
2024	7658659	17,14	6821088	23,61	-837571	-10.9%
2 кв. 2025	2021451	-73,61				

У 2022 р. номінальний ВВП становив 5 191,0 млрд. грн., тоді як реальний ВВП (у постійних цінах) – 3 865,8 млрд. грн., розрив між номінальним і реальним показниками досяг 1 325,2 млрд. грн., або -25,5%. Фактичне збільшення номінального ВВП у 2022 р. відбулося переважно за рахунок інфляційного зростання цін, а не за рахунок реального розширення виробництва. У 2023 р. номінальний ВВП зріс до 6 537,8 млрд. грн. або на 25,9%, тоді як реальний ВВП збільшився до 5 518,1 млрд. грн., тобто на 42,7% порівняно з 2022 роком. Зменшення розриву між номінальним та реальним ВВП до -15,6% свідчить про уповільнення інфляційного тиску. У 2024 р. номінальний ВВП зріс на 17,1% і досяг 7 658,7 млрд. грн., а реальний при зростанні на 23,6% становив 6 821,1 млрд. грн.. Різниця між ними скоротилася до 837,6 млрд грн, або -10,9%, що вказує на перехід економіки до фази помірнього зростання, коли збільшення виробництва починає переважати над інфляційними ефектами. Зростання реального ВВП у 2024 р. відображає вплив міжнародних програм фінансування відбудови, активізацію експорту агропродукції та поступове повернення внутрішнього споживчого попиту. За підсумками II кварталу 2025 р. спостерігається різке зниження номінального ВВП до 2 021,5 млрд. грн., що становить -73,6% порівняно з

підсумками 2024 р. Остаточна оцінка тенденцій 2025 р. можлива лише після врахування даних за друге півріччя.

Отже, динаміки ВВП за 2022–2025 рр. свідчить про поступове скорочення розриву між номінальним і реальним показниками, що можна розглядати як індикатор переходу від інфляційного до виробничого типу зростання. Разом із тим, навіть у 2024 р. реальний ВВП залишався приблизно на 10% нижчим за номінальний, що вказує на необхідність посилення політики макроекономічної рівноваги. Динаміка номінального та реального ВВП також свідчить про поступовий перехід від інфляційного до виробничого типу зростання, що значною мірою підтримується євроінтеграційними економічними каналами – розширенням доступу до ринку ЄС, участю у відбудовних програмах, збільшенням технічної допомоги та інтеграцією у європейські виробничо-логістичні ланцюги. У 2023–2024 рр. реальний ВВП зріс на 42,7% і 23,6% відповідно, що свідчить про активізацію виробництва, зокрема у секторах, орієнтованих на експорт до країн ЄС. Скорочення розриву між номінальним і реальним ВВП з -25,5% до -10,9% підтверджує відновлення продуктивності та підвищення ефективності використання зовнішньої допомоги.

Динаміка номінального ВВП України на одну особу в 2022-2024 рр. відображена на рис. 2.7

У 2022 р. номінальний ВВП на душу населення становив 4,2 тис. дол. США, а в 2023 р. показник зріс на 22,38% до 5,14 тис. дол. США. У 2024 р. показник збільшився на 4,86% до 5,39 тис. дол. США. Зростання відбулося під впливом стабілізації макрофінансової ситуації, відновлення виробництва в окремих секторах, активізації експорту агропродукції та надходження значних обсягів міжнародної фінансової допомоги, зокрема від Європейського Союзу.

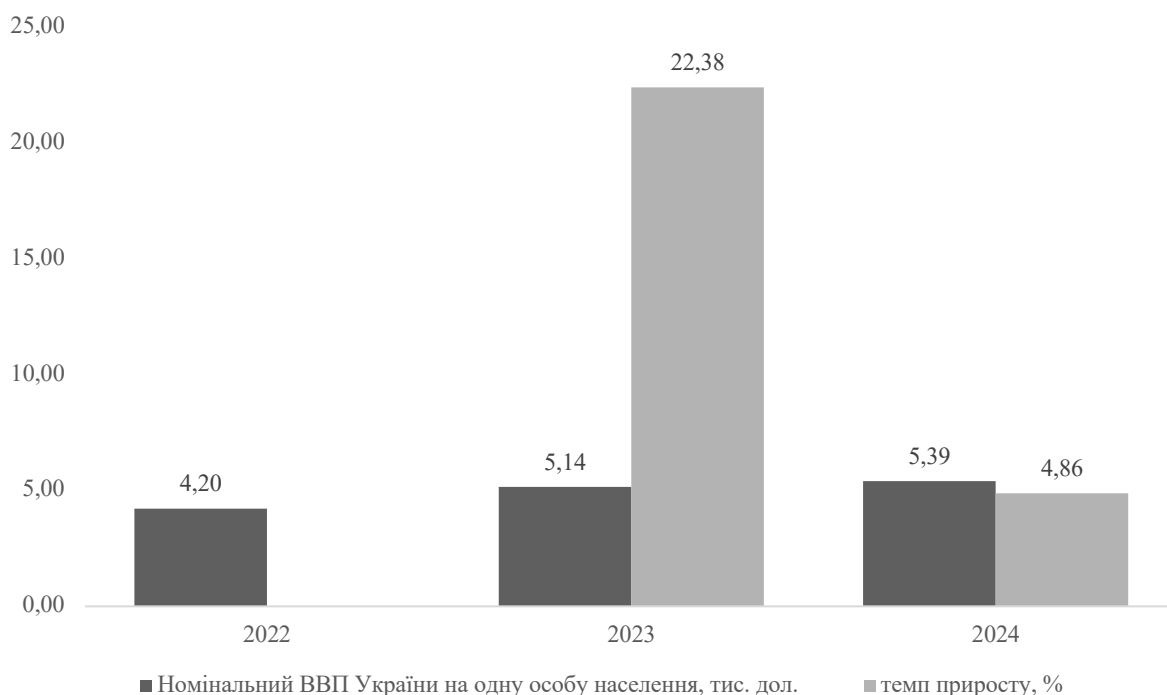

Рисунок 2.7 – Динаміка номінального ВВП України на одну особу в 2022–2024 рр., тис. дол. [32]

Таким чином, у 2022–2024 рр. відбулося поступове покращення рівня економічної спроможності населення, що частково відображає ефекти євроінтеграційної підтримки, розширення доступу до ринків ЄС та реалізацію програм відбудови. Проте, низький абсолютний рівень ВВП на душу населення у порівнянні з країнами ЄС свідчить про збереження значного розриву у соціально-економічному розвитку, подолання якого потребує довгострокових структурних реформ, підвищення продуктивності праці та залучення інвестицій у реальний сектор економіки.

В 2022 р. номінальний ВВП України становив 5 191,0 млрд. грн., тоді як обсяг кінцевих споживчих витрат перевищив його – 5 408,2 млрд. грн. (104,2% ВВП). У структурі використання ВВП валове нагромадження становило лише 12,6%, що є критично низьким рівнем для відтворення основного капіталу та формування потенціалу економічного відновлення. Водночас негативне сальдо зовнішньої торгівлі досягло -52,3% ВВП, що відображає значне перевищення імпорту над

експортом і зумовлене імпортозалежністю у сфері енергоносіїв, техніки, обладнання та військової логістики.

Таблиця 2.6 – Динаміка структури ВВП України за кінцевим використанням з 2005 по 2025 рр., млн. грн. [32]

Рік	Номінальний ВВП	Споживчі витрати	Валове нагромадження	Експорт товарів та послуг	Імпорт товарів та послуг
		млн. грн.	млн. грн.	млн. грн.	млн. грн.
2022	5191028	5408161	654629	1840563	-2712325
2023	6537825	6916714	989221	1868904	-3237014
2024	7658659	7680835	1427806	2252428	-3702410
Рік	темп приросту, %	Споживчі витрати	Валове нагромадження	Експорт товарів та послуг	Імпорт товарів та послуг
		% ВВП	% ВВП	% ВВП	% ВВП
2022		104,2	12,6	35,5	-52,3
2023	25,94	105,8	15,1	28,6	-49,5
2024	17,14	100,3	18,6	29,4	-48,3

У 2023 р. номінальний ВВП зріс до 6 537,8 млрд. грн., однак частка споживчих витрат продовжила перевищувати його – 105,8% ВВП, тобто реальна економіка залишалася під впливом високої споживчої активності при низькому рівні інвестицій. Валові нагромадження зросли до 15,1% ВВП, разом із тим чистий експорт залишався від’ємним (-49,5% ВВП). У 2024 р. зафіксовано певну структурну перебудову кінцевого використання ВВП. Частка споживчих витрат знизилася до 100,3% ВВП, що вказує на стабілізацію внутрішнього попиту. Частка валового нагромадження збільшилася до 18,6% ВВП, що є позитивним сигналом відновлення інвестиційної активності, водночас, незважаючи на певне скорочення, дефіцит зовнішньоторговельного балансу залишився значним (-48,3% ВВП), що продовжує чинити тиск на платіжний баланс.

Таким чином, динаміка 2022–2024 рр. свідчить про поступовий перехід від споживчої до більш інвестиційно орієнтованої моделі зростання, однак відновлення залишається структурно вразливим через глибокий дефіцит зовнішньої торгівлі та низьку частку нагромадження у ВВП. Надмірна частка споживчих витрат при одночасному високому рівні імпорту зумовлює витік

фінансових ресурсів за кордон та обмежує мультиплікативний ефект внутрішнього попиту. Зміни у структурі ВВП за кінцевим використанням відображають поступову інтеграцію економічної поведінки до країн ЄС. Якщо у 2022 р. модель була споживчою (споживчі витрати перевищували ВВП на 4,2%), то у 2024 р. спостерігається стабілізація внутрішнього попиту (100,3% ВВП) і помітне зростання частки валового нагромадження (до 18,6% ВВП в 2024 році проти 12,6% в 2022 р.), що вказує на поступовий перехід до інвестиційно орієнтованої моделі розвитку, що відповідає пріоритетам політики економічної інтеграції з ЄС, орієнтованої на модернізацію виробничої бази, розвиток інфраструктури та технологічне оновлення. Водночас збереження глибокого дефіциту зовнішньоторговельного балансу (близько -48% ВВП у 2024 р.) демонструє структурну вразливість економіки, що залишається імпортозалежною. Це є типовим викликом для країн, що інтегруються до спільного ринку ЄС: відкриття торгівлі сприяє зростанню імпорту капітальних товарів та енергоносіїв, але потребує часу для зміцнення експортних позицій. В 2022–2 кв. 2025 рр. економіка України перебувала у фазі глибоких трансформацій, що поєднують воєнні виклики з поступовим переходом до європейської моделі розвитку. Відновлення макроекономічної рівноваги супроводжується зростанням зовнішньої фінансової залежності, посиленням ролі міжнародної допомоги та потребою у формуванні довгострокової стратегії боргової стійкості. Поступове відновлення реального сектору та зростання ВВП на душу населення свідчать про стабілізацію економічної динаміки й початок структурного відновлення, орієнтованого на експортно-інвестиційну модель.

РОЗДІЛ 3.

ПЕРСПЕКТИВИ КОНКУРЕНТНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

3.1. Інституційні та регуляторні бар'єри на шляху євроінтеграції

Процес інтеграції України до Європейського Союзу суттєво ускладнюється через наявність інституційних та регуляторних бар'єрів. Одним із основних факторів є інституційна недостатність та слабка координація державних органів. Система державного управління характеризується складною структурою з роздвоєною виконавчою владою, що проявляється у співіснуванні уряду та потужної президентської вертикалі, що створює невизначеність у розподілі ролей та відповідальності [33].

Основний координаційний орган, створений у 2023 році для підтримки адаптації українського законодавства до *acquis* ЄС (Office for Support of Adaptation of Ukrainian Legislation to the EU (*acquis*)), має обмежені кадрові ресурси та недостатню координаційну владу. Відсутність чітко визначених процедур політичного планування та формування державної політики, відсутність стабільної системи попереднього аналізу, оцінки впливу та моніторингу реалізації державних політик ускладнює системне управління реформами. У результаті узгодження законодавства з ЄС (*acquis*) у багатьох напрямках просувається повільно через дублювання, неякісне опрацювання проєктів та «замулення» законодавчих актів [34].

Виконання програм адаптації окремих галузей затримується через відсутність одного централізованого органу з належними ресурсами для координації [35]. Це створює ризик формальної або «поверхневої» адаптації, коли закони приймаються, але механізми їх реалізації залишаються слабкими, що в підсумку відсуває процес приєднання до ЄС та збільшує витрати на впровадження змін [36].

Не менше значення має регуляторна невідповідність та часті зміни законодавства. Потреба адаптації значного обсягу національного законодавства до стандартів ЄС (*acquis*) створює суттєве навантаження на державні органи [37]. Періодичні зміни пріоритетів та вплив зовнішніх партнерів можуть призводити до ухвалення нормативних актів, які сприймаються як недостатньо обґрунтовані, зокрема законодавство у сфері лобювання. У результаті деякі законопроекти щодо інтеграції в ЄС блокуються або просуваються із затримками через недостатнє розуміння чи непрозорість їх змісту серед парламентарів та державних службовців [38].

Система контролю та нагляду за регуляторною політикою є недосконалою, що особливо проявляється у сфері технічних регламентів та стандартизації. Технічні бар'єри у торгівлі зберігаються: навіть після прийняття законів інфраструктура, сертифікація та визнання відповідності функціонують не повною мірою [39]. Це створює невизначеність для бізнесу щодо швидкості та повноти імплементації нових регламентів, що негативно впливає на інвестиційну привабливість країни. Як наслідок, може виникати ситуація, коли Україна формально виконує лише частину вимог ЄС без реальної трансформації управлінських і регуляторних механізмів, що підриває довіру до проведених реформ.

Адаптація національного законодавства до норм права Європейського Союзу становить ключовий елемент процесу євроінтеграції, спрямований на забезпечення відповідності правової системи України сучасним стандартам та принципам європейського правопорядку. Основна мета цього процесу полягає у створенні гармонізованого нормативного середовища, здатного забезпечити ефективну інтеграцію держави до спільного правового простору ЄС. Водночас реалізація завдань адаптації супроводжується низкою складних викликів, серед яких – необхідність глибоких інституційних і правових реформ, удосконалення чинних нормативно-правових актів та їх узгодження з положеннями директив і регламентів Європейського Союзу.

Аналіз процесу імплементації законодавства Європейського Союзу у 2022–2024 роках свідчить про системне поглиблення нормативно-правової адаптації України до європейських стандартів. У цей період спостерігається перехід від фрагментарного наближення окремих секторів (енергетика, митна сфера, корпоративне право) до комплексного оновлення законодавства, орієнтованого на досягнення критеріїв членства в ЄС. Зокрема, у 2024 році простежується суттєве зростання обсягів нормотворчої діяльності – ухвалено понад 70 нормативно-правових актів, спрямованих на гармонізацію з правом ЄС у ключових сферах економіки, управління та правосуддя.

Таблиця 3.1 – Ключові досягнення та результати імплементації законодавства Європейського Союзу в Україні в 2022 році

Основні напрями	Ключові досягнення та результати
Енергетика	Адаптація законодавства згідно з Додатком XXVII до Угоди про асоціацію; позитивна оцінка Єврокомісії щодо відповідності енергетичної політики України стандартам ЄС.
Митна сфера	Оновлено Додаток XV до Угоди; ухвалено Закон №1999, що впроваджує положення Митного кодексу ЄС; підписано угоду про участь у програмі ЄС «Митниця».
Бухгалтерський облік та аудит	Закон №2435-IX гармонізує облік і звітність із нормами ЄС, підвищує прозорість фінансової інформації.
Корпоративне право (акціонерні товариства)	Закон №2465-IX «Про акціонерні товариства» запровадив електронне голосування, нові правила корпоративного управління за стандартами ЄС.
Податкове законодавство	Отримано висновок DG TAXUD про відповідність Директиві 2006/112/ЄС; триває доопрацювання окремих положень Податкового кодексу України.

Джерело: складено автором за [40]

В 2022 році в енергетичній сфері здійснено адаптацію нормативних актів відповідно до Додатка XXVII до Угоди про асоціацію, що отримало позитивну оцінку Єврокомісії, підтверджуючи відповідність української енергетичної політики стандартам ЄС. У митній сфері відбулися важливі кроки щодо оновлення Додатка XV до Угоди, прийняття Закону №1999 та участі у програмі ЄС «Митниця», що сприяє гармонізації процедур і підвищенню ефективності митного

регулювання. У сфері бухгалтерського обліку та аудиту законодавчі зміни, передбачені Законом №2435-IX, забезпечують гармонізацію фінансової звітності з європейськими стандартами та підвищують прозорість фінансової інформації. Реформи корпоративного права, зокрема Закон №2465-IX «Про акціонерні товариства», впровадили сучасні механізми управління, включаючи електронне голосування та корпоративні стандарти ЄС. Щодо податкового законодавства, отримання висновку DG TAXUD щодо відповідності Директиві 2006/112/ЄС свідчить про поступову гармонізацію українського Податкового кодексу із європейськими нормами, хоча потребує подальшого доопрацювання окремих положень.

Таблиця 3.2 – Ключові досягнення та результати імплементації законодавства Європейського Союзу в Україні в 2023 році

Основні напрями	Ключові досягнення та результати
Регулювання реклами	Гармонізація із Директивою 2010/13/ЄС – забезпечено технологічну нейтральність та захист споживачів.
Митна політика	Впроваджено положення Митного кодексу ЄС; розвиток програми авторизованого економічного оператора (АЕО).
Енергетика	Закон №3141-IX імплементує Регламент (ЄС) №1227/2011; ухвалено постанови НКРЕКП щодо міждержавних перетинів.
Цивільний захист	Підписано Угоду про участь у Механізмі цивільного захисту ЄС (20.04.2023); затверджено план заходів ДСНС (наказ №959).
Інтелектуальна власність	Впроваджено сертифікацію товарів із географічними зазначеннями (наказ Мінагрополітики №68).
Авторське право	Закон №2811-IX гармонізує українське законодавство з нормами ЄС, зміцнює правовий захист авторських і суміжних прав.
Захист конкуренції	Закон №3295-IX посилює інституційну спроможність АМКУ та гармонізує конкурентне законодавство з директивами ЄС.
Підприємництво	Ратифіковано Угоду про участь у програмі ЄС «Єдиний ринок» (2021–2027), що відкриває доступ до ринків ЄС.

Джерело: складено автором за [40]

Упродовж 2023 року у митній політиці впровадження положень Митного кодексу ЄС та розвиток програми авторизованого економічного оператора сприяли підвищенню ефективності та прозорості митних процедур. В енергетичній сфері прийняття Закону №3141-IX та ухвалення постанов НКРЕКП щодо міждержавних перетинів забезпечили адаптацію національної енергетичної політики до

регламентів ЄС. Впровадження сертифікації товарів із географічними зазначеннями та гармонізація авторського права (Закон №2811-IX) забезпечили відповідність стандартам ЄС і посилили захист інтелектуальної власності. Закон №3295-IX у сфері захисту конкуренції підвищив інституційну спроможність Антимонопольного комітету України та гармонізував національне конкурентне законодавство з директивами ЄС. Ратифікація Угоди про участь у програмі «Єдиний ринок» відкрила українським підприємствам доступ до ринків ЄС, що створює умови для розвитку підприємництва та інтеграції у європейський економічний простір.

Таблиця 3.3 – Ключові досягнення та результати імплементації законодавства Європейського Союзу в Україні в 2024 році

Основні напрями	Ключові досягнення та результати
Євроінтеграційне законодавство (загальний прогрес)	Ухвалено понад 70 актів, що наближають законодавство до норм ЄС; основна увага – енергетиці, цифровій економіці, довкіллю та правосуддю.
Енергетика та клімат	Реалізація Європейського зеленого курсу; закони щодо декарбонізації, ВДЕ, енергоменеджменту та підготовки до участі в EU ETS.
Митна та торговельна політика	Гармонізація митних процедур із Кодексом ЄС; розширення статусу АЕО для спрощення торгівлі.
Цифровізація та цифрова економіка	Впроваджено законодавство щодо eID, довірчих послуг, GDPR – інтеграція до Єдиного цифрового ринку ЄС.
Захист конкуренції	Практичне впровадження оновленого Закону «Про захист економічної конкуренції» за європейськими нормами.
Екологічна політика	Імплементація Директиви 2008/98/ЄС; створено Національну систему моніторингу довкілля; впроваджено контроль викидів і заходи зі збереження біорізноманіття.
Транспорт і логістика	Гармонізовано технічні регламенти безпеки руху, екостандартів транспорту; реалізується план інтеграції до транспортного простору ЄС.
Правосуддя та антикорупція	Судова реформа згідно з рекомендаціями Єврокомісії; посилено незалежність ВККС, ВРП, удосконалено антикорупційний контроль.
Сільське господарство	Розширено відповідність системи контролю якості харчових продуктів стандартам ЄС; покращено доступ агропродукції на ринок ЄС.
Євроінституційна інтеграція	Розпочато підготовку до переговорів про вступ до ЄС; затверджено Національний план адаптації законодавства.

Джерело: складено автором за [40]

Загальний прогрес ухвалення євроінтеграційних актів в 2024 році перевищив 70 нормативних документів, що сприяє наближенню національного законодавства до стандартів ЄС, зокрема в сферах енергетики, цифрової економіки, довкілля та правосуддя. У енергетиці та кліматичній політиці реалізовано положення Європейського зеленого курсу, включаючи закони щодо декарбонізації, розвитку відновлюваних джерел енергії, енерго-менеджменту та підготовки до участі у системі торгівлі викидами EU ETS. У митній та торговельній політиці проведено гармонізацію процедур з Кодексом ЄС, розширено застосування статусу авторизованого економічного оператора, що сприяє спрощенню зовнішньоекономічної діяльності. У сфері цифровізації та цифрової економіки прийнято законодавство щодо електронної ідентифікації (eID), довірчих послуг та захисту персональних даних (GDPR), що забезпечує інтеграцію до Єдиного цифрового ринку ЄС. Захист конкуренції реалізовано через практичне впровадження оновленого Закону «Про захист економічної конкуренції» відповідно до європейських норм. Екологічна політика включає імплементацію Директиви 2008/98/ЄС, створення Національної системи моніторингу довкілля, контроль викидів та заходи зі збереження біорізноманіття. У транспорті та логістиці гармонізовано технічні регламенти безпеки руху й екостандарти, реалізується план інтеграції до транспортного простору ЄС. Судова реформа та посилення антикорупційного контролю сприяли підвищенню незалежності Вищої кваліфікаційної комісії суддів і Вищої ради правосуддя. У сільському господарстві забезпечено розширення відповідності системи контролю якості харчових продуктів стандартам ЄС та поліпшено доступ української агропродукції на ринок Союзу. Розпочато підготовку до переговорів про вступ до ЄС і затверджено Національний план адаптації законодавства. У сфері бухгалтерського обліку і аудиту гармонізація з Директивою 2013/34/ЄС підвищила прозорість фінансової звітності великих компаній, а зміни у корпоративному праві відповідно до Директиви 2017/1132 ЄС удосконалили механізми корпоративного управління, злиття, поділу та звітності. Податкове законодавство продовжує адаптуватися до

директив ЄС щодо ПДВ та обміну податковою інформацією, удосконалюючи адміністрування податків.

Разом із тим, процес адаптації супроводжується низкою системних проблем. По-перше, зберігається нерівномірність імплементації між галузями: найбільший прогрес спостерігається у сферах енергетики, митної політики, конкуренції та корпоративного управління, тоді як екологічна, податкова та судова реформи залишаються частково невпровадженими або потребують інституційного посилення. По-друге, обмежена адміністративна спроможність державних органів та дефіцит кадрових ресурсів уповільнюють практичну реалізацію прийнятих норм. По-третє, відсутність стабільного фінансування адаптаційних заходів і розрив у цифровій та інституційній готовності між Україною та країнами ЄС зумовлюють необхідність додаткової технічної та експертної підтримки з боку Європейської Комісії.

Ключовими викликами у процесі адаптації залишаються нестабільність нормативної бази, неузгодженість правових норм, недостатній рівень професійної підготовки фахівців, здатних забезпечити якісне впровадження європейських стандартів. Разом із тим, в Україні закладено інституційні передумови для подальшого розвитку цього процесу – прийнято основоположні нормативно-правові акти, створено спеціалізовані органи, що координують імплементацію *acquis* ЄС, та розпочато реалізацію міжнародних зобов'язань. Удосконалення законодавчої техніки, нормативне врегулювання процесу нормотворчості та послідовне дотримання принципу законності мають стати основою підвищення ефективності адаптаційних реформ і правової інтеграції України до Європейського Союзу.

Попри наявні виклики, результати 2022–2024 років свідчать про незворотність євроінтеграційного курсу України. Загальний прогрес виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом в 2021-2024 рр. наведено на рис. 3.1.

Рисунок 3.1 – Загальний прогрес виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом в 2021-2024 рр., %

Джерело: складено автором за [40]

Загальний прогрес виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) за 2014-2024 роки збільшився з 77% в 2023 р. до 81% в 2024 р., тобто на 4%.

У 2024 році прогрес виконання завдань в рамках Угоди про асоціацію становить 70%. При цьому, Кабінетом Міністрів України виконано 69% завдань. Загальний прогрес за 2014-2024 рр.: Кабінет Міністрів України – 79% заходів виконано. Верховна Рада України – 74% заходів виконано. Інші органи державної влади – 62% заходів виконано.

Досягнуто відчутного прогресу у формуванні нормативної бази, наближеній до acquis ЄС, особливо у напрямках енергетичної безпеки, цифрової трансформації, розвитку відновлюваної енергетики, конкурентійної політики та захисту прав споживачів. Таким чином, Україна поступово переходить від етапу формального наближення законодавства до фази практичної інтеграції в правовий та інституційний простір Європейського Союзу, що є ключовою умовою майбутнього членства та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Отже, процес адаптації українських підприємств до стандартів Європейського Союзу є складним, тривалим і системним завданням, що охоплює не лише нормативно-правову гармонізацію, а й глибоку економічну, технологічну та управлінську трансформацію. Аналіз динаміки 2022–2024 років засвідчує помітний прогрес у сфері імплементації європейського законодавства, зокрема, суттєве зростання кількості ухвалених нормативно-правових актів, спрямованих на узгодження з *acquis* ЄС, підвищення ефективності міжінституційної взаємодії. Прогрес виконання Угоди про асоціацію за 2014–2024 роки досяг 81 %, що свідчить про послідовність та незворотність євроінтеграційного курсу України. Водночас, попри значні досягнення, процес адаптації залишається обтяженим низкою системних викликів.

3.2. Проблеми адаптації українських підприємств до стандартів ЄС

Процес адаптації українських підприємств до стандартів Європейського Союзу є складним та багаторівневим явищем, що охоплює трансформацію нормативно-правового, технічного, організаційного та економічного середовищ. Успішна інтеграція у європейський ринок вимагає не лише гармонізації законодавства, але й глибокої модернізації виробничих процесів, підвищення рівня управління якістю та конкурентоспроможності продукції. Водночас українські суб'єкти господарювання стикаються з рядом системних проблем, які уповільнюють темпи переходу до європейських стандартів ведення бізнесу.

Основні проблеми адаптації українських підприємств до стандартів Європейського Союзу доцільно систематизувати за такими ключовими напрямками:

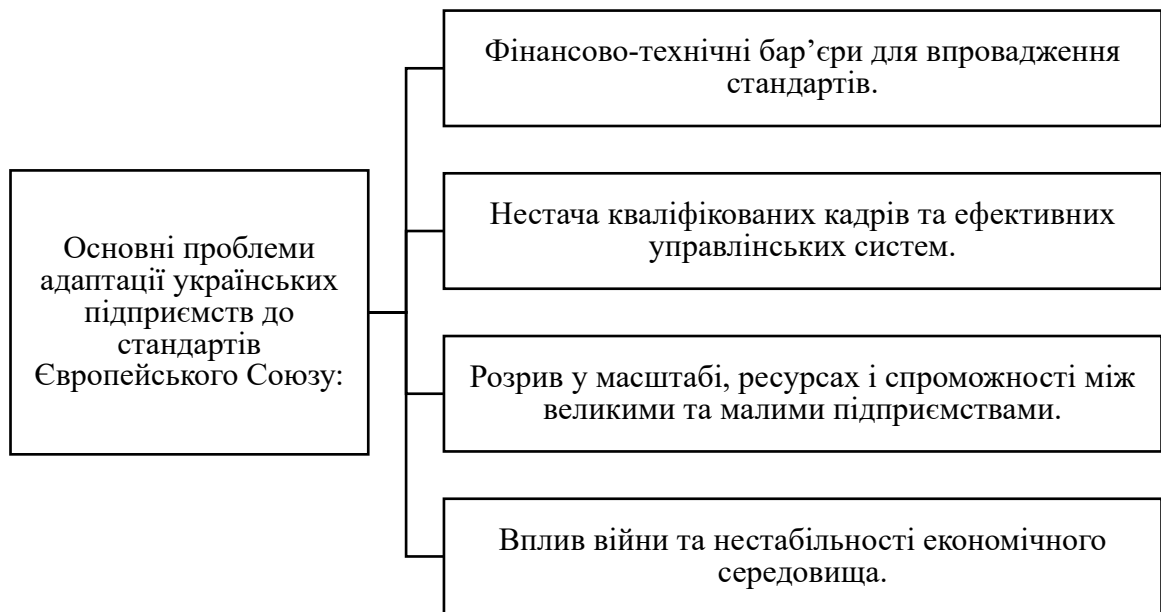

Рисунок 3.2 – Основні проблеми адаптації українських підприємств до стандартів Європейського Союзу

Джерело: складено автором

Розглянемо дані проблеми більш детально.

Одним із найбільш суттєвих чинників, що ускладнюють адаптацію українських підприємств до стандартів Європейського Союзу, є вплив війни та загальної економічної нестабільності, що призвели до значних структурних змін у національній економіці та бізнес-середовищі.

Серед основних причин впливу варто відзначити масштабні руйнування інфраструктури – енергетичної, транспортної та промислової, збої у функціонуванні ланцюгів постачання, спричинені повномасштабною агресією росії проти України [41]. Висока невизначеність економічного середовища, що пов'язана як із розвитком бойових дій, так і з непередбачуваністю змін нормативно-правової бази, валютних коливань та інвестиційного клімату, формує значні ризики для підприємницької діяльності. Окрім того, економічні шоки, серед яких – коливання валютного курсу, зростання витрат на енергоресурси, логістику, оплату праці, загальна нестача виробничих ресурсів, суттєво знижують ефективність господарювання [42].

Закриття підприємств та руйнування робочих місць у зонах активних бойових дій спричинили зростання рівня безробіття та збільшення частки соціально незахищених верств населення. Втрата робочих місць у поєднанні зі зростанням цін і інфляції призвела до зниження реальних доходів населення та підвищення рівня бідності. Військові дії також зумовили значну кількість внутрішньо переміщених осіб, які потребують інтеграції в нові громади, забезпечення житлом, роботою та доступом до медичних послуг.

Повномасштабна війна ускладнила обробіток земель, особливо в прифронтових зонах, обмежила доступ до традиційних експортних ринків, що має критичне значення для аграрного сектору України. Логістичні труднощі на кордоні з Польщею спричинили додаткові соціально-економічні втрати.

Політична стабільність виступає ключовою передумовою успішної євроінтеграції, оскільки процес адаптації до стандартів ЄС передбачає комплексне впровадження реформ у сферах демократії, прав людини, верховенства права, економічної стабільності, корпоративного управління та інших. Війна в Україні суттєво впливає на внутрішньополітичну ситуацію, створюючи ризики дестабілізації через можливе загострення політичних протиріч, протестних настроїв серед населення та викликів до легітимності влади.

Агресія росії проявляється у політичному, економічному та інформаційному тиску, що потребує від української влади значних зусиль для підтримання політичної стабільності та курсу на євроінтеграцію. Введення військового стану обмежує права та свободи громадян, ставлячи завдання збалансувати потреби національної безпеки з дотриманням демократичних принципів.

Швидке впровадження реформ в умовах війни ускладнюється факторами корупції, недосконалості законодавчої бази та впливом олігархічних структур, що стримує прогрес у сфері євроінтеграції. Зовнішньополітичний тиск та потенційна міжнародна ізоляція формують додаткові виклики для реалізації євроінтеграційних амбіцій України. Основним джерелом такого тиску є військова агресія росії та анексія Криму, що створює безпосередні загрози національній безпеці та потребує значних ресурсів для оборони [43].

Реакція західних партнерів, зокрема у вигляді економічних санкцій проти росії та контрсанкцій, впливає на зовнішньоекономічні позиції України через зменшення торгівлі з росією, традиційним економічним партнером. Певні країни ЄС можуть дистанціюватися від війни в Україні через власні економічні інтереси або ризики ескалації, що потенційно ускладнює інтеграцію України в європейські структури. Можливе зниження міжнародної підтримки внаслідок «втоми» від українського питання або зміни глобальної кон'юнктури становить загрозу для просування українських інтересів на міжнародній арені.

Війна формує значну політичну та економічну нестабільність, ускладнюючи процес прийняття та імплементації законодавства. Ресурси держави мобілізовані на оборонні потреби, що зменшує увагу до реформ, пов'язаних із євроінтеграцією. Приведення національного законодавства у відповідність до європейських норм вимагає значних зусиль у сферах верховенства права, боротьби з корупцією, екологічних стандартів та захисту прав споживачів, що за умов війни може сповільнюватися.

Війна створює ризики для системи правосуддя, посилюючи тиск на судову систему та правоохоронні органи. Впровадження європейських регулятивних стандартів у сферах економічної конкуренції, державних закупівель та охорони довкілля потребує суттєвого перегляду та адаптації національного законодавства.

Таким чином, вплив повномасштабної війни та загальної економічної нестабільності є одним із ключових факторів, що значно ускладнюють адаптацію українських підприємств до стандартів Європейського Союзу. Війна призвела до масштабних руйнувань інфраструктури, збоїв у функціонуванні ланцюгів постачання, зниження обсягів виробництва та втрати робочих місць, що, у свою чергу, підвищило рівень безробіття, соціальну вразливість населення та економічні ризики. Нестабільність економічного середовища, коливання валютного курсу, зростання витрат на енергоресурси та логістику, обмежений доступ до експортних ринків і логістичні бар'єри додатково гальмують ефективність господарювання, особливо в аграрному секторі та виробництві товарів із високою доданою вартістю. Політична нестабільність, ризики дестабілізації та необхідність балансування між

національною безпекою і демократичними принципами уповільнюють проведення реформ та імплементацію європейських норм у сферах верховенства права, боротьби з корупцією, екологічних стандартів, захисту прав споживачів та регулювання економічної конкуренції. Додатковими чинниками, що ускладнюють євроінтеграцію, є зовнішньополітичний тиск, обмежена міжнародна підтримка та економічні наслідки санкцій, спрямованих проти агресора, що впливають на зовнішньоекономічні позиції України. Війна та економічна нестабільність формують комплекс системних бар'єрів для адаптації українських підприємств до стандартів ЄС, уповільнюють процес модернізації бізнесу, знижують ефективність правового та економічного середовища та потребують значних ресурсів і стратегічних заходів для забезпечення сталого розвитку та інтеграції у європейський простір.

Отже, серед проявів даної проблеми можна відзначити, що значна частина підприємств працює в умовах перебоїв у постачанні, дефіциту енергоресурсів та затримок у логістиці. За даними досліджень, 89 % приватних компаній і державних підприємств відчули наслідки атак на енергетичну інфраструктуру [44]. Частіше фіксуються випадки скорочення або закриття бізнесів, особливо у регіонах, що безпосередньо зазнають бойових дій або мають зруйновану інфраструктуру [45]. Водночас підприємства змушені збільшувати витрати на альтернативні джерела енергії, резервні логістичні маршрути та заходи безпеки [46]. До основних наслідків належать:

- зниження обсягів виробництва, адже підприємства не можуть працювати на повну потужність або змушені тимчасово призупиняти діяльність;
- послаблення фінансової стійкості бізнесу, що ускладнює довгострокове планування, знижує інвестиційну привабливість і гальмує розвиток;
- посилення регіональної нерівномірності: компанії, розташовані у безпечніших регіонах, мають кращі умови для відновлення, тоді як підприємства у зонах ризику залишаються у значно гіршому становищі, що знижує загальну динаміку відновлення економіки.

Таким чином, вплив війни та нестабільності економічного середовища створює системні бар'єри для адаптації бізнесу до європейських стандартів, уповільнюючи модернізаційні процеси та зменшуючи стійкість підприємств до зовнішніх викликів.

Іншою суттєвою групою проблем у процесі адаптації підприємств до стандартів ЄС є ринкові та зовнішньоекономічні виклики, що визначають конкурентоспроможність української продукції на міжнародних ринках.

Сировинна орієнтованість українського експорту, де переважає продукція з низьким рівнем переробки формує низьку додану вартість та знижує конкурентоспроможність. Значний вплив надають логістичні та митні бар'єри, зокрема висока вартість транспортування, дефіцит транспортних засобів і водіїв, складність виходу на ринки ЄС через технічні вимоги та обмежену інфраструктурну сумісність. Жорстка конкуренція з боку країн, які вже інтегровані у виробничі ланцюги ЄС та мають кращі умови доступу до ринку, створює додаткові перешкоди для українських експортерів. Серед проявів цих проблем можна виділити низьку ціну української продукції на експорт порівняно з аналогами з країн ЄС. Так, середня ціна української аграрної продукції значно нижча, ніж у Польщі чи Франції. Обмежена також інтеграція підприємств у міжнародні виробничі ланцюги – частка сертифікованих експортерів до ЄС залишається незначною. Водночас високі транспортні та логістичні витрати, технічні бар'єри (зокрема різниця у стандартах залізничних колій) підвищують собівартість продукції [47;48].

Однією з ключових проблем адаптації українських підприємств до стандартів Європейського Союзу є нестача кваліфікованих кадрів та ефективних управлінських систем, що безпосередньо впливає на здатність бізнесу впроваджувати європейські норми, технологічні інновації та управлінські практики. Основними причинами цього явища є, по-перше, значна втрата робочої сили та відтік фахівців унаслідок війни, мобілізації та зовнішньої міграції. За статистичними оцінками, близько 74 % роботодавців в Україні повідомляють про

нестачу персоналу, що ускладнює забезпечення безперервності виробничих процесів [49].

По-друге, спостерігається невідповідність між рівнем освіти та реальними потребами підприємств, зокрема у сфері технічних спеціальностей, знання англійської мови та сучасних управлінських навичок. Випускники навчальних закладів часто не володіють практичними компетенціями, необхідними для інтеграції в європейські виробничі та управлінські стандарти.

По-третє, на багатьох підприємствах зберігаються слабкі управлінські системи: низький рівень цифрової грамотності керівників, неефективна організаційна структура, відсутність стратегічного менеджменту, обмежений доступ до менторства та коучингу [50]. Це обмежує можливості модернізації виробництва та інтеграції принципів сталого управління.

Вагомим чинником є форсовані умови воєнного часу, що створюють постійну невизначеність, порушують логістичні ланцюги, погіршують інфраструктуру та підсилюють навантаження на HR-системи [51].

У результаті зазначених процесів спостерігаються такі прояви проблеми [52]:

- підприємства не можуть закрити вакансії за технічними спеціальностями, зокрема, електриків, зварників, токарів;
- управлінський персонал часто не має практичного досвіду впровадження інновацій, сучасних процесів чи роботи з інтелектуальними активами;
- фіксується зниження продуктивності праці, що призводить до простоїв або затримок у виробничому процесі.

Наслідки такої ситуації мають системний характер:

- виникають затримки у виконанні замовлень, зростають витрати на підготовку кадрів і пошук персоналу, знижується ефективність виробництва;
- обмежується здатність підприємств до інноваційної діяльності та модернізації, що є критично важливим у контексті імплементації стандартів ЄС;
- знижується динаміка розвитку підприємств, які дедалі частіше діють у «режимі виживання», а не стратегічного зростання.

Таким чином, нестача кваліфікованих кадрів та ефективних управлінських систем є одним із ключових бар'єрів для євроінтеграції українських підприємств, оскільки стримує їхню спроможність до структурної трансформації, цифровізації та впровадження інновацій відповідно до вимог ринку ЄС.

Наступна проблема адаптації українських підприємств до стандартів Європейського Союзу є розрив у масштабі, ресурсах і спроможності між великими та малими підприємствами, що зумовлює нерівномірність їх розвитку, інноваційного потенціалу та здатності інтегруватися до європейського ринку.

Основними причинами цього розриву є асиметрія фінансових і організаційних можливостей. Великі підприємства володіють більш розвиненою управлінською структурою, доступом до капіталу та інвестицій у технологічну модернізацію, тоді як малі та середні підприємства (МСП) часто стикаються з браком фінансових ресурсів, обмеженою організаційною базою та відсутністю стратегічного управління. Наприклад, у сільському господарстві рівень інвестицій в обладнання у малих і мікропідприємств є більш ніж у 40 разів нижчим, ніж у великих компаній [53].

Структура діяльності МСП переважно зосереджена у сферах із низькою доданою вартістю, таких як оптово-роздрібна торгівля, що обмежує їхній потенціал до розвитку та експорту. Рівень цифровізації також демонструє суттєву диспропорцію: менш ніж 30 % малих підприємств мають власні вебсайти, тоді як серед великих цей показник сягає близько 70 % [54].

Доступ до фінансування залишається однією з найбільш критичних проблем для малих і середніх підприємств. Їм складніше залучати кредити чи інвестиції через вищі ризики, недостатню заставну базу та обмежену фінансову історію [55].

Повномасштабна війна та економічна криза ще більше посилили цю диспропорцію: великі компанії мають можливість акумулювати резерви, отримувати міжнародну підтримку та витримувати шоки, тоді як малий бізнес опинився у значно вразливішому становищі [56].

Прояви цього розриву спостерігаються у кількох напрямках:

1) значна частина малих підприємств функціонує у «режимі виживання»: вони змушені скорочувати штат, обмежувати виробничу діяльність і не мають ресурсів для розвитку чи інновацій;

2) інноваційна спроможність МСП істотно нижча, оскільки вони інвестують значно менше у нове обладнання, технології та управлінські системи;

3) формується так звана «цифрова пастка», коли великі підприємства швидко впроваджують цифрові рішення, а малі через обмежені ресурси та компетенції відстають у цифровій трансформації [57].

Серед наслідків цього дисбалансу варто відзначити:

– нерівномірний розвиток економіки, за якого великі компанії концентрують основну частку доданої вартості, тоді як малі залишаються у низькомаржинальних сегментах;

– зниження загальної конкурентоспроможності національної економіки, оскільки відсутність потужного сектору малих та середніх підприємств з інноваційним потенціалом послаблює здатність країни до відновлення та інтеграції в європейський ринок;

– загрозу невчасної адаптації малих підприємств до нових стандартів ЄС, що може призвести до їх витіснення з конкурентних ринків або обмеження діяльності на внутрішньому ринку.

Отже, розрив між великими та малими підприємствами у масштабі, ресурсах і спроможності є системною проблемою, яка гальмує процес євроінтеграційної адаптації, уповільнює модернізацію бізнесу та створює ризики для сталого економічного розвитку та відновлення України.

Таким чином, повномасштабна війна та економічна нестабільність створили глибокі структурні бар'єри для бізнесу: руйнування інфраструктури, збої в логістиці, зростання витрат на енергоносії та втрати виробничих потужностей знижують стійкість підприємств і гальмують модернізаційні процеси. Ринкові та зовнішньоекономічні виклики проявляються у сировинній орієнтації експорту, високих логістичних витратах, низькій доданій вартості продукції та обмеженій інтеграції у європейські виробничі ланцюги, що суттєво знижує

конкурентоспроможність українських підприємств на міжнародному ринку. Не менш вагомими перешкодами є дефіцит кваліфікованих кадрів та неефективність управлінських систем, що обмежують здатність бізнесу впроваджувати сучасні технології, стандарти якості та принципи сталого управління. Втрата фахівців через війну, невідповідність системи освіти потребам ринку праці та низький рівень цифрової компетентності менеджменту знижують продуктивність і гальмують інноваційні процеси. Ваговою проблемою є розрив у ресурсах і можливостях між великими та малими підприємствами, який посилює нерівномірність розвитку. Малі та середні підприємства (МСП) мають обмежений доступ до фінансування, нижчий рівень цифровізації та інвестицій у модернізацію, що унеможлиблює їхню повноцінну участь у євроінтеграційних процесах. Адаптація українських підприємств до стандартів ЄС вимагає комплексного підходу, що поєднує послідовне удосконалення нормативно-правової бази, підвищення інституційної спроможності, розвиток людського капіталу та зміцнення фінансової стійкості бізнесу. Необхідним є формування цілісної державної політики підтримки підприємств у процесі переходу до європейських стандартів, орієнтованої на подолання регіональних дисбалансів, підтримку МСП, стимулювання інновацій та впровадження принципів сталого розвитку.

3.3. Напрями посилення конкурентного розвитку України в умовах євроінтеграції

Глобалізаційні та інтеграційні процеси у сучасній світовій економіці сприяють зростанню економічних ефектів як на рівні окремих підприємств, так і на рівні національних економік. Це визначає необхідність застосування спеціалізованих методологічних підходів до аналізу перспектив європейської інтеграції та формування зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС передбачало поступове зменшення тарифних та нетарифних обмежень, що мало стимулювати

економічну взаємодію сторін, зокрема шляхом збільшення обсягів імпорту та експорту за рахунок лібералізації торгівлі та зниження митної вартості товарів. Важливою складовою цієї Угоди є створення всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі, що передбачає як усунення квот і тарифів між сторонами, так і гармонізацію нормативно-правової бази та законодавства загалом.

Після широкомасштабного вторгнення росії в Україну у червні 2022 року Європейський Союз здійснив надзвичайні заходи, скасувавши всі обмеження на ввезення українських товарів. Це призвело до значного зростання обсягів українського експорту до ЄС та стало критично важливим для підтримки економіки під час воєнного стану. Водночас така радикальна лібералізація виявила низку структурних і логістичних проблем, що потребують системного вирішення для забезпечення повноцінної та взаємовигідної інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС. Серед основних викликів слід виділити:

- обмежену пропускну здатність сухопутного західного кордону та портів Дунаю, що виникла через блокаду Чорного моря російським флотом;
- заборону на ввезення окремих українських сільськогосподарських продуктів до низки країн ЄС, включно з Польщею, Угорщиною, Румунією, Словаччиною та Болгарією;
- необхідність диверсифікації українського експорту;
- пошкодження прикордонної інфраструктури внаслідок військових дій, що перешкоджає безперервному переміщенню товарів [58].

Для подальшого успішного включення України у внутрішній ринок ЄС пріоритетним є продовження поглибленої торговельної співпраці на основі довгострокової стратегії. Необхідним заходом є посилення представництва українських інтересів у процесі переговорів із європейськими партнерами, зокрема через створення громадських та професійних організацій, що займаються лобіюванням інтересів українських підприємців. Особливу увагу слід приділяти розвитку експортної інфраструктури, оскільки поточна транспортна мережа та логістичні системи обмежують потенціал українських експортних секторів і покращуються недостатньо швидкими темпами.

Адміністративні аспекти відіграють суттєву роль у підтримці та розвитку експортних секторів економіки. На сучасному етапі спостерігається недостатність ефективних механізмів стимулювання експорту, зокрема через обмежений доступ до фінансування та невелику кількість підприємств, що мають статус авторизованого оператора експорту.

Використання потенціалу України для диверсифікації економіки, зокрема через розвиток вигідного експорту сільськогосподарської продукції, потребує водночас підвищення доданої вартості експортних товарів шляхом впровадження стандартів якості Європейського Союзу. Такий підхід не лише сприятиме збільшенню обсягів експорту, а й покращенню умов торгівлі, водночас забезпечуючи правове та нормативне підґрунтя для подальшого розвитку економіки. При цьому розвиток сильного аграрного сектору не повинен обмежувати прогрес інших галузей економіки.

Узагальнення стверджень попередніх досліджень та аналіз поточних тенденцій дозволив сформулювати позитивні та негативні фактори розвитку бізнес-середовища в Україні (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 - Структурування факторів бізнес-середовища за групами впливу

Позитивні фактори	Негативні фактори
Сильний ІТ-сектор: розвинений ІТ-сектор України та зростаюча цифрова інфраструктура створюють значний потенціал для економічного зростання та впровадження інновацій.	Триваючий військовий конфлікт та політична нестабільність: постійні збройні дії та нестабільність негативно впливають на економічну активність, інфраструктуру та довіру інвесторів.
Можливості диверсифікації ринку: потенціал розширення на нові ринки та диверсифікації промислової бази за межі традиційних секторів підвищує економічну стійкість.	Залежність від сировинних секторів: значна орієнтація на сировинні галузі обмежує розвиток диверсифікованої промисловості.
Міжнародні партнерства та альянси: можливість створення стратегічних союзів із міжнародними партнерами для обміну технологіями, залучення інвестицій та виходу на нові ринки.	Нестача кваліфікованої робочої сили: дефіцит висококваліфікованих кадрів, посилений конфліктом та еміграцією, обмежує розвиток інноваційних секторів.
Інновації та технологічна адаптація: схильність до цифрової трансформації та інвестування у дослідження й розробки сприяє підвищенню інноваційного потенціалу різних галузей.	Економічні дисбаланси та протекціонізм: глобальні економічні зміни, включно з ростом протекціонізму, можуть негативно впливати на міжнародну торгівлю та залучення інвестицій.
Ресурсний людський капітал: наявність кваліфікованої робочої сили, яку можна розвивати та утримувати на внутрішньому ринку.	Виклики в політиці та нормативно-правовій базі: необхідність удосконалення політичного та правового середовища для стимулювання бізнесу, інновацій та інвестицій.
Глобальні економічні зрушення: тенденції світової економіки, такі як рещоринг та технонаціоналізм, надають Україні можливість посилити свою позицію на міжнародних ринках.	Проблеми управління ризиками: складнощі ефективного управління ризиками, пов'язаними з конфліктом, включаючи кіберзагрози та економічні спади.

Джерело: складено автором за [59]

Аналіз факторів бізнес-середовища, відображений в таблиці 3.4, дозволяє виділити ключові напрями підвищення конкурентоспроможності України. Серед позитивних чинників особливої ваги набувають розвинений ІТ-сектор та цифрова інфраструктура, що створюють значний потенціал для економічного зростання та впровадження інновацій. Використання можливостей диверсифікації ринків і формування міжнародних партнерств дозволяє українським підприємствам посилити експортний потенціал, інтегруватися у глобальні ланцюги доданої вартості та розширити доступ до нових технологій. Інвестиції у цифрову трансформацію, дослідження та розробки сприяють підвищенню інноваційного

потенціалу, а наявність кваліфікованого людського капіталу забезпечує умови для розвитку високотехнологічних секторів економіки. Глобальні економічні зрушення, такі як рещоринг та технонаціоналізм, створюють додаткові можливості для посилення позицій України на міжнародному ринку.

Водночас негативні фактори, зокрема триваюча повномасштабна війна, політична нестабільність та дефіцит робочої сили, обмежують економічну активність та інвестиційний потенціал. Значна залежність від сировинних секторів та економічні дисбаланси ускладнюють диверсифікацію промислової бази. Слабка нормативно-правова база та проблеми управління ризиками, включно з кіберзагрозами, створюють додаткові бар'єри для розвитку конкурентоспроможних підприємств.

Таким чином, підвищення конкурентоспроможності України можливе за умови:

- активного розвитку цифрової економіки та інноваційних секторів;
- розширення міжнародного співробітництва та інтеграції у глобальні ринки;
- диверсифікації промислового виробництва та зменшення залежності від сировинних секторів;
- розвитку людського капіталу та підвищення кваліфікації робочої сили;
- удосконалення політичного та нормативно-правового середовища для створення сприятливих умов ведення бізнесу;
- впровадження ефективних механізмів управління ризиками, у тому числі кібербезпекою, для забезпечення стабільності економічного середовища.

Інтеграція стандартів ЄС забезпечує розширення правового простору для України, підвищує якість продукції та послуг, створює передумови для реалізації зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом. Очікувані результати запровадження такої зони включають[60]:

1. тісну економічну інтеграцію. Україна та ЄС будуть економічно взаємопов'язані, що сприятиме розвитку обміну товарами та послугами, формуванню бізнес-відносин та узгодженню спільних економічних інтересів;
2. уніфіковані умови торгівлі. Українські підприємства зможуть здійснювати

торгівлю на умовах, подібних до умов країн-членів ЄС, що сприятиме розширенню торговельних зв'язків;

3. покращений інвестиційний клімат. Зниження тарифних бар'єрів та створення сприятливого регуляторного середовища підвищить привабливість України для іноземних інвестицій, що позитивно вплине на економічний розвиток.

4. прозорі правила ведення бізнесу. Встановлення чітких та зрозумілих регуляторних норм зменшить адміністративні бар'єри та підвищить ефективність функціонування підприємств;

5. розширення вибору та підвищення якості товарів. Доступ до ринку ЄС забезпечить українським споживачам ширший асортимент продукції та відповідність її європейським стандартам безпеки і якості;

6. зниження цін для кінцевого споживача. Конкуренція на ринку ЄС може сприяти зменшенню вартості товарів для українських споживачів, підвищуючи їх купівельну спроможність;

7. доступ до ринків третіх країн. Українські підприємства отримають можливість розширення експортної діяльності на ринки третіх країн, використовуючи загальносвітові стандарти [61].

Отже, зона вільної торгівлі між Україною та ЄС створює передумови для посилення економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності української держави.

Очікувані результати подальшої євроінтеграції та їх вплив на конкурентоспроможність України відображено в табл. 3.5.

Таблиця 3.5 – Очікувані результати подальшої євроінтеграції та їх вплив на конкурентоспроможність України

№	Очікуваний результат	Характеристика	Вплив на конкурентоспроможність України
1	Тісна економічна інтеграція	Україна та ЄС будуть економічно взаємопов'язані, що сприятиме розвитку обміну товарами та послугами, формуванню бізнес-відносин та узгодженню спільних економічних інтересів.	Підвищує взаємозалежність економік, сприяє залученню технологій та знань, покращує позиції українських компаній на міжнародному ринку.
2	Уніфіковані умови торгівлі	Українські підприємства зможуть здійснювати торгівлю на умовах, подібних до умов країн-членів ЄС, що сприятиме розширенню торговельних зв'язків.	Створює рівні умови з європейськими конкурентами, полегшує вихід на зовнішні ринки та підвищує експортний потенціал.
3	Покращений інвестиційний клімат	Зниження тарифних бар'єрів та створення сприятливого регуляторного середовища підвищить привабливість України для іноземних інвестицій, що позитивно вплине на економічний розвиток.	Залучення інвестицій сприяє модернізації виробництва та технологій, підвищує ефективність підприємств і їх конкурентні позиції.
4	Прозорі правила ведення бізнесу	Встановлення чітких та зрозумілих регуляторних норм зменшить адміністративні бар'єри та підвищить ефективність функціонування підприємств.	Зменшення бюрократії та ризиків підвищує інвестиційну привабливість і стимулює розвиток конкурентоспроможних підприємств.
5	Розширення вибору та підвищення якості товарів	Доступ до ринку ЄС забезпечить українським споживачам ширший асортимент продукції та відповідність її європейським стандартам безпеки і якості.	Підвищує стандарти якості продукції та стимулює внутрішніх виробників до конкурентних покращень.

Джерело: складено автором за [59]

Впровадження європейських цінностей у економічну сферу передбачає створення всеосяжної та поглибленої зони вільної торгівлі, що включає взаємне відкриття ринків. Це сприяє лібералізації руху товарів, капіталів і послуг, широкій гармонізації нетарифних інструментів економічного регулювання. Регуляторне та інституційне наближення України до стандартів ЄС покликане забезпечити відчутні переваги як для громадян, так і для бізнесу. Зокрема, очікується покращення системи захисту прав споживачів та вирішення проблем, пов'язаних із

непрозорим ціноутворенням, присутністю на ринку небезпечних товарів, недостатнім контролем якості продукції та забезпеченням прав на компенсацію у разі придбання товарів або отримання послуг неналежної якості.

Угода про асоціацію передбачає адаптацію 31 екологічної директиви, що дозволить реально покращити стан довкілля та посилити захист природного середовища. Крім того, передбачено підтримку ЄС транспортного сектору України з метою зниження кількості фатальних випадків на автошляхах.

Енергетична інтеграція з ЄС спрямована на запровадження в Україні європейських правил функціонування енергетичного ринку. Очікувані переваги для громадян включають підвищення прозорості ринку газу та електроенергії, розвиток реальної конкуренції між постачальниками, що забезпечить нижчі ціни та ширший вибір для споживачів; збільшення обсягів інвестицій в енергетичну галузь; скорочення споживання викопних енергоресурсів, що зменшить залежність української економіки від імпорту енергоносіїв та покращить стан довкілля; ефективне використання експортного потенціалу енергетики та створення можливостей для українських компаній виходити на внутрішній енергетичний ринок ЄС [62].

Отже, євроінтеграція та глобалізаційні процеси відкривають для України значні економічні можливості, зокрема через розширення торгівлі, формування зони вільної торгівлі з ЄС та інтеграцію у глобальні ланцюги доданої вартості. Підписання Угоди про асоціацію та заходи ЄС після повномасштабного вторгнення росії сприяли суттєвому зростанню експорту та підтримці економіки під час воєнного стану. Водночас існують суттєві виклики: обмежена пропускна здатність кордонів та портів, пошкодження інфраструктури, заборони на ввезення окремих товарів, необхідність диверсифікації експорту та слабка нормативно-правова база. Відтак підвищення конкурентоспроможності України можливе за умов: розвитку цифрової економіки та інноваційних секторів, диверсифікації промислового виробництва, зміцнення людського капіталу, удосконалення регуляторного середовища та впровадження ефективних механізмів управління ризиками. Інтеграція стандартів ЄС забезпечує покращення якості продукції, уніфікацію умов

торгівлі, прозорість бізнес-процесів, доступ до нових ринків, зниження цін для споживачів та сприяє залученню інвестицій. Очікувані результати включають тісну економічну інтеграцію, підвищення інвестиційної привабливості, розширення експортного потенціалу та формування умов для сталого розвитку економіки. Успішна євроінтеграція створює передумови для підвищення конкурентоспроможності України, водночас потребує комплексного подолання існуючих інфраструктурних, регуляторних та ресурсних обмежень.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження можемо сформулювати наступні висновки.

Встановлено, що європейська економічна інтеграція постала як унікальний феномен ХХ століття, розвиток якого зумовлений поєднанням економічних та політико-правових чинників. Її становлення пов'язане з формуванням наднаціональних структур, що забезпечували баланс між поглибленням інтеграційних процесів та запобіганням концентрації влади в інституціях Співтовариства. Дослідження інтеграції ускладнене методологічними аспектами, оскільки сам термін «інтеграція» значною мірою ототожнюється з ЄС, що звужує можливості для його зіставлення з іншими інтеграційними моделями. Еволюція інтеграційних підходів від лібералізму до інституціоналізму засвідчує, що процес об'єднання європейських держав не може бути забезпечений виключно ринковими механізмами, а потребує поєднання економічних, політичних і культурно-цивілізаційних засад. У цьому контексті центральними цілями євроінтеграції виступають інституційне структурування ЄС, формування автономності на міжнародній арені та утвердження європейської ідентичності. Водночас перспективність цих цілей супроводжується ризиками, пов'язаними з розширенням Союзу на країни, що не завжди відповідають його критеріям, що свідчить про складність і суперечливість подальшої динаміки європейської інтеграції.

Досліджено, що конкурентні переваги країни доцільно поділити на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх переваг належать сприятливе географічне положення, багаті та доступні природні ресурси, високий рівень освіти, ефективне використання ресурсів, розвинена ринкова інфраструктура, активна інноваційна та фінансова підтримка, стабільна економічна та політико-правова система, а також інтеграція у світову економіку. Внутрішні переваги включають високий попит на національні товари, оптимальну концентрацію та кооперацію у виробництві, стандартизацію продукції, значну частку конкурентоспроможних і високотехнологічних підприємств, ефективну нормативну та інформаційну базу управління і доступ до якісних ресурсів. Країна має комплексний потенціал для

зміцнення своєї конкурентоспроможності на світовому та національному рівнях, що обумовлено поєднанням сприятливих зовнішніх умов і внутрішніх економічних можливостей.

Визначено, що оцінка конкурентного розвитку країни передбачає комплексний підхід, що інтегрує економічні, інституційні, інноваційні, соціально-економічні та зовнішньоекономічні аспекти. Використання економічних показників дозволяє визначити ефективність використання ресурсного потенціалу та динаміку економічного зростання, тоді як інституційні та регуляторні індикатори відображають рівень правової стабільності та ефективність державного управління. Інноваційні та технологічні показники характеризують здатність країни до впровадження новітніх технологій і розвитку науково-технічного потенціалу. Соціально-економічні індикатори забезпечують оцінку розвитку людського капіталу та соціальної стабільності, а інтеграційні та зовнішньоекономічні – ступінь включеності національної економіки у світові виробничі та торговельні процеси. Композитні міжнародні індекси конкурентоспроможності дозволяють здійснювати порівняльний аналіз на глобальному рівні та визначати стратегічні пріоритети економічного розвитку. Системне використання зазначених показників забезпечує об'єктивну оцінку конкурентного потенціалу країни та сприяє формуванню напрямів підвищення її міжнародної конкурентоспроможності.

Досліджено, що країни ЄС залишаються ключовим джерелом прямих іноземних інвестицій в Україну, що підкреслює стратегічну важливість підтримки стабільного інвестиційного клімату для залучення європейського капіталу. Питома вага інвестицій із ЄС у загальному обсязі ПІІ демонструє поступове зростання – з 74,42 % у 2022 році до 74,78 % у 2024 році, що вказує на підвищення значущості європейських інвесторів для національної економіки. Обсяг ПІІ із ЄС зріс з 37 946,0 млн дол. США у 2022 році до 41 159,8 млн дол. США у 2023 році, відзначаючи значне зростання на 8,47 %. Водночас у 2024 році спостерігалось незначне зниження обсягу до 40 808,8 млн дол. США.

Встановлено, що впровадження Угоди про Асоціацію з ЄС має комплексний

та багатовимірний вплив на економічну систему України, її конкурентоспроможність та міжнародну репутацію. Попри військові виклики, країна зберігає високий інноваційний потенціал, демонструючи ефективне використання наявних ресурсів для розвитку наукових досліджень, високотехнологічного виробництва та бізнес-активності. Україна продовжує поступово зміцнювати антикорупційну політику, підвищує рівень людського розвитку та підтримує стабільність бізнес-середовища, що відображено у відповідних міжнародних індексах (GII, CPI, HDI). Водночас існують певні обмеження, пов'язані з недостатнім рівнем розвитку інституцій, фінансових ринків та інфраструктури, що гальмує подальше підвищення конкурентоспроможності. Угода про Асоціацію сприяє формуванню умов для підвищення ефективності економічної системи України та її інтеграції в міжнародну економічну спільноту, а позитивна динаміка репутаційних показників підтверджує стратегічне значення міжнародного сприйняття України для розвитку бізнесу, залучення інвестицій та зміцнення глобальних позицій держави.

Визначено, що 2022– 2 кв. 2025 рр. економіка України перебувала у фазі глибоких трансформацій, що поєднують воєнні виклики з поступовим переходом до європейської моделі розвитку. Відновлення макроекономічної рівноваги супроводжується зростанням зовнішньої фінансової залежності, посиленням ролі міжнародної допомоги та потребою у формуванні довгострокової стратегії боргової стійкості. Поступове відновлення реального сектору та зростання ВВП на душу населення свідчать про стабілізацію економічної динаміки й початок структурного відновлення, орієнтованого на експортно-інвестиційну модель.

Встановлено, що процес адаптації українських підприємств до стандартів Європейського Союзу є складним, тривалим і системним завданням, що охоплює не лише нормативно-правову гармонізацію, а й глибоку економічну, технологічну та управлінську трансформацію. Аналіз динаміки 2022–2024 років засвідчує помітний прогрес у сфері імплементації європейського законодавства, зокрема, суттєве зростання кількості ухвалених нормативно-правових актів, спрямованих на узгодження з *acquis* ЄС, підвищення ефективності міжінституційної взаємодії.

Прогрес виконання Угоди про асоціацію за 2014–2024 роки досяг 81 %, що свідчить про послідовність та незворотність євроінтеграційного курсу України. Водночас, попри значні досягнення, процес адаптації залишається обтяженим низкою системних викликів.

Досліджено, що повномасштабна війна та економічна нестабільність створили глибокі структурні бар'єри для бізнесу: руйнування інфраструктури, збої в логістиці, зростання витрат на енергоносії та втрати виробничих потужностей знижують стійкість підприємств і гальмують модернізаційні процеси. Ринкові та зовнішньоекономічні виклики проявляються у сировинній орієнтації експорту, високих логістичних витратах, низькій доданій вартості продукції та обмеженій інтеграції у європейські виробничі ланцюги, що суттєво знижує конкурентоспроможність українських підприємств на міжнародному ринку. Не менш вагомими перешкодами є дефіцит кваліфікованих кадрів та неефективність управлінських систем, що обмежують здатність бізнесу впроваджувати сучасні технології, стандарти якості та принципи сталого управління. Втрата фахівців через війну, невідповідність системи освіти потребам ринку праці та низький рівень цифрової компетентності менеджменту знижують продуктивність і гальмують інноваційні процеси. Ваговою проблемою є розрив у ресурсах і можливостях між великими та малими підприємствами, який посилює нерівномірність розвитку. МСП мають обмежений доступ до фінансування, нижчий рівень цифровізації та інвестицій у модернізацію, що унеможлиблює їхню повноцінну участь у євроінтеграційних процесах. Адаптація українських підприємств до стандартів ЄС вимагає комплексного підходу, що поєднує послідовне удосконалення нормативно-правової бази, підвищення інституційної спроможності, розвиток людського капіталу та зміцнення фінансової стійкості бізнесу. Необхідним є формування цілісної державної політики підтримки підприємств у процесі переходу до європейських стандартів, орієнтованої на подолання регіональних дисбалансів, підтримку МСП, стимулювання інновацій та впровадження принципів сталого розвитку.

Обґрунтовано, що євроінтеграція та глобалізаційні процеси відкривають для

України значні економічні можливості, зокрема через розширення торгівлі, формування зони вільної торгівлі з ЄС та інтеграцію у глобальні ланцюги доданої вартості. Підписання Угоди про асоціацію та заходи ЄС після повномасштабного вторгнення росії сприяли суттєвому зростанню експорту та підтримці економіки під час воєнного стану. Водночас існують суттєві виклики: обмежена пропускну здатність кордонів та портів, пошкодження інфраструктури, заборони на ввезення окремих товарів, необхідність диверсифікації експорту та слабка нормативно-правова база. Відтак підвищення конкурентоспроможності України можливе за умов: розвитку цифрової економіки та інноваційних секторів, диверсифікації промислового виробництва, зміцнення людського капіталу, удосконалення регуляторного середовища та впровадження ефективних механізмів управління ризиками. Інтеграція стандартів ЄС забезпечує покращення якості продукції, уніфікацію умов торгівлі, прозорість бізнес-процесів, доступ до нових ринків, зниження цін для споживачів та сприяє залученню інвестицій. Очікувані результати включають тісну економічну інтеграцію, підвищення інвестиційної привабливості, розширення експортного потенціалу та формування умов для сталого розвитку економіки. Успішна євроінтеграція створює передумови для підвищення конкурентоспроможності України, водночас потребує комплексного подолання існуючих інфраструктурних, регуляторних та ресурсних обмежень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз. Х. : Право, 2013. 760 с.
2. Сокур О. В., ОНУ ім. І. І. Мечникова Європейська інтеграція: теоретичні засади та еволюція поглядів. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. 55 URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5ffea2dd-8615-4c4c-a48d-201da7ba6d60/content> (дата звернення: 09.09.2025)
3. Філіпенко А. Інтеграційні перспективи України: бігравітаційна модель. *Економіка України*. 2005. № 6. С. 11-22 (дата звернення: 09.09.2025)
4. Тиркус Ю. С. Теоретичні засади дослідження процесів політичної інтеграції. *Вісник СевНТУ. Сер. : Політологія*. 2013. Вип. 145. С. 100-104.
5. Вонсович С. Концепт «євроінтеграція»: історико-політологічний дискурс. *НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ПОЛІТИКУС»*. 2022. URL: http://politicus.od.ua/spec_2022/5.pdf
6. Могиль В. Європейська інтеграція як перспективний напрям модернізації України. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2022. С.78-79
7. Залізнюк В. П. Інтеграційна стратегія України: сучасні виклики для економіки та конкурентоспроможності. 2025. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14882020> (дата звернення: 11.09.2025)
8. Угода про асоціацію України з ЄС. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 11.09.2025)
9. Українців пустили до Європи. Все, що треба знати про безвізовий режим з ЄС. ТСН. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/koli-ukrayinciv-pustyat-do-yevropi-vse-scho-treba-znatipro-bezvizoviy-rezhim-z-yes-792930.html> (дата звернення: 12.09.2025)
10. Волковська В. І. Вплив євроінтеграції на стратегічний розвиток підприємства. 2020. URL: <https://confmanagement-proc.kpi.ua/article/view/201151> (дата звернення: 12.09.2025)

11. WEF (2017). in The global competitiveness report 2017-2018. Editor K. Schwab (Cologny, Switzerland: World Economic Forum).
12. Foster, E., Contestabile, M., Blazquez, J., Manzano, B., Workman, M., and Shah, N. (2017). The unstudied barriers to widespread renewable energy deployment: Fossil fuel price responses. *Energy Policy* 103, 258–264.
doi:10.1016/j.enpol.2016.12.050
13. Vîrjan, D. (2019). “Competitiveness in psycho-socio-economic context,” in Collaborative research for excellence in economics and social sciences (Berlin, Germany: Springer), 194–205. doi:10.2478/9788366675322-023
14. Lestari, E. P., and Caroline, C. (2021). How does human capital spillover inflow of foreign workers affect economic growth? *Front. Sociol.* 6, 750946.
doi:10.3389/fsoc.2021.750946
15. Sala-I-Martin, X., Crotti, R., Baller, S., Di Battista, A., Drzeniek-Hanouz, M., Geiger, T., et al. (2016). “Modernizing the measurement of drivers of prosperity in light of the fourth industrial revolution: The updated global competitiveness index,” in The global competitiveness report 2016-2017. Editor K. Schwab (Geneva: World Economic Forum), 51–76.
16. Porter, M. E., and Ketels, C. H. M. (2003). *UK competitiveness: Moving to the next stage*. London: Department of Industry and Trade.
17. Царик Н. Л. Природа міжнародної конкурентоспроможності країн та її кількісні прояви. *Галицький економічний вісник*. 2016. № 2. С. 31-39.
18. Войнова Є.І. Глобальна конкурентоспроможність країни: обґрунтування категорії, типи, фактори та наслідки. URL:
https://economyandsociety.in.ua/journals/16_ukr/7.pdf (дата звернення: 18.09.2025)
19. Loecker J. D. Effect of International Competition on Firm Productivity and Market Power / J. D. Loecker, J. V. Biesebroeck // National Bureau of Economic Research. – February 2016. Working Paper 21994. 39 p. URL:
<http://www.nber.org/papers/w21994.pdf> (дата звернення: 20.09.2025)

20. Масляєва О. О. Економічна сутність категорії «конкурентоспроможність»: дефініція та систематизація. Ефективна економіка. 2011. № 10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=737> (дата звернення: 20.09.2025)
21. Уманців Ю. Економіка України у вимірі глобальної конкурентоспроможності. Вісник Антимонопольного комітету України. Конкуренція. 2011. № 1. С. 14–23.
22. Frontiers . Competitiveness—the engine that boosts economic growth and revives the economy URL: <https://www.frontiersin.org/journals/environmental-science/articles/10.3389/fenvs.2023.1130173/full> (дата звернення: 21.09.2025)
23. Хворост Т.В. Стан конкурентоспроможності національної економіки України. *ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО*. 2017. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/27.pdf (дата звернення: 22.09.2025)
24. Annual Report 2023-2024 . World Economic Forum URL: <https://www.weforum.org/publications/annual-report-2023-2024/digest/> (дата звернення: 22.09.2025)
25. DataBank URL: <https://databank.worldbank.org/metadataglossary/africa-development-indicators/series/GCI.INDEX.XQ> (дата звернення: 22.09.2025)
26. Статистика зовнішнього сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення: 30.09.2025)
27. На якому місці Україна у репутаційному рейтингу країн світу . The Page URL: <https://thepage.ua/ua/news/na-yakomu-misci-ukrayina-u-reputacijnomu-rejtingu-krayin-svitu> (дата звернення: 30.09.2025)
28. Звіт про сприйняття України у світі 2024 URL: https://brandukraine.org.ua/documents/184/web_%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82_%D0%BF%D1%80%D0%BE_%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%8F%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%96%D0%BD%D0%B8_2024-%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%81%D0%BD%D1%83%D1%82%D0%BE_1.pdf (дата звернення: 01.10.2025)

29. Індекс людського розвитку 2025: де у світі найкращі освіта, здоров'я та дохід URL:
<https://www.rfi.fr/uk/%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/20250702-%D1%96%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81-%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83-2025-%D0%B4%D0%B5-%D1%83-%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%96-%D0%BD%D0%B0%D0%B9%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%89%D1%96-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0-%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2-%D1%8F-%D1%82%D0%B0-%D0%B4%D0%BE%D1%85%D1%96%D0%B4> (дата звернення: 01.10.2025)
30. Державний борг України [2025]. Мінфін URL:
<https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (дата звернення: 07.10.2025)
31. Індекс інфляції [2025]. Індекс споживчих цін в Україні URL:
<https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (дата звернення: 09.10.2025)
32. ВВП України [2025]. ВВП на душу населення в Україні URL:
<https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 09.10.2025)
33. The Struggle for Ukraine . European Integration. 2017. URL:
<https://www.chathamhouse.org/2017/10/struggle-ukraine/european-integration> (дата звернення: 11.10.2025)
34. The accession of Ukraine to the European Union: institutional and personnel aspects – EUROSCOPE. 2023. URL: <https://euroscope.org.ua/en/enlargement/the-accession-of-ukraine-to-the-european-union-institutional-and-personnel-aspects> (дата звернення: 18.10.2025)

35. EU integration of the Ukrainian agri sector: how to strengthen negotiating positions? *Centre for Economic Strategy*. 2024. URL: <https://ces.org.ua/en/eu-integration-of-the-ukrainian-agri-sector/> (дата звернення: 18.10.2025)
36. Cluster, open up! Ukraine's opportunities and risks on the road to the EU. OSW Centre for Eastern Studies. 2025. URL: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2025-04-10/cluster-open-ukraines-opportunities-and-risks-road-to-eu> (дата звернення: 20.10.2025)
37. Association Agreement between Ukraine and the EU URL: https://i-lug.gov.ua/en/external_relations/euro-integration-element/ugoda-pro-asociaciju-mizh-ukrainoju-ta-es (дата звернення: 22.10.2025)
38. Why advancing "EU laws" in Ukraine is becoming increasingly problematic. *European Pravda* URL: <https://www.eurointegration.com.ua/eng/news/2025/06/12/7213614> (дата звернення: 23.10.2025)
39. Technical barriers to trade - Partnership with EU - European integration portal URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/en/partnership/barriers/> (дата звернення: 24.10.2025)
40. Звіти про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС . Кабінет Міністрів України URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/vikonannya-ugodi-pro-asociaciju/zviti-pro-vikonannya-ugodi-pro-asociaciju> (дата звернення: 25.10.2025)
41. Lessons in resilience from Ukrainian companies. McKinsey 2023. URL: <https://www.mckinsey.com/capabilities/risk-and-resilience/our-insights/survival-through-purpose-how-ukrainian-businesses-endured-amid-extreme-uncertainty> (дата звернення: 26.10.2025)
42. The Impact of War on Ukraine's Economy: Challenges and Prospects - *kyivcard.com.ua*. 2025. URL: <https://kyivcard.com.ua/en/vpliv-vijni-na-ekonomiku-ukrayini-vikliki-ta-perspektivi> (дата звернення: 27.10.2025)
43. Красівський О. Виклики перед Україною на шляху до європейської інтеграції в умовах війни. *Матер. наук.-практ. конф.* (19 квітня 2024 р., м.

- Львів) / упорядн.: Буник М. З., Бліщук К. М., Федорчак О. В, Худоба О. В. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2024. 282 с.
44. Visit Ukraine - How does Ukrainian business survive the war? URL: <https://visitukraine.today/blog/1810/how-does-ukrainian-business-survive-the-war> (дата звернення: 28.10.2025)
 45. Entrepreneurship in Ukraine during wartime: research by BDO in Ukraine - BDO URL: <https://www.bdo.ua/en-gb/insights-1/information-materials/2025/entrepreneurship-in-wartime-trends-in-business-start-ups-and-closures-in-ukraine> (дата звернення: 29.10.2025)
 46. A window of opportunity for the valiant - KPMG Ukraine URL: <https://kpmg.com/ua/en/home/media/press-releases/2025/07/vikno-mozhlyvostey-dlya-smilyvykh-yak-sohodni-investuvaty-v-ukrayinu.html> (дата звернення: 30.10.2025)
 47. Ukraine's National Export Strategy by 2030: key priorities by the Ministry of Economy - BDO URL: <https://www.bdo.ua/en-gb/insights-1/information-materials/2025/ukraine%E2%80%99s-national-export-strategy-by-2030> (дата звернення: 01.11.2025)
 48. Development of trade between Ukraine and the EU in the framework of European integration - BDO URL: <https://www.bdo.ua/en-gb/insights-1/information-materials/2025/what-developments-are-expected-in-eu-ukraine-trade-in-the-context-of-european-integration> (дата звернення: 03.11.2025)
 49. Three quarters of employers in Ukraine experience a shortage of personnel - EBA URL: <https://gmk.center/en/news/three-quarters-of-employers-in-ukraine-are-experiencing-staff-shortages-eba/> (дата звернення: 04.11.2025)
 50. CROSS-SECTOR EXPORT STRATEGY 2019-2023 URL: <https://me.gov.ua/download/33f94439-f4b3-406c-950e-b529bae06f52/file.pdf> (дата звернення: 04.11.2025)
 51. Strengthening human capacity in Ukraine: challenges and solutions - BDO. 2025 URL: <https://www.bdo.ua/en-gb/insights-1/information-materials/2025/human-resource-development-ukraine-strategy-tools> (дата звернення: 05.11.2025)

52. Skilled Worker Shortage in Ukraine: Impact on Production. 2025. URL: <https://finway.com.ua/en/ukraine-the-shortage-skilled-workers/> (дата звернення: 05.11.2025)
53. Onegina V. Unlocking Innovation Capacity: Strategies for Micro-, Small, and Medium Enterprises in Ukrainian Agriculture. 2024. URL: <https://www.mdpi.com/2077-0472/15/1/65> (дата звернення: 05.11.2025)
54. Raising investment and exports: OECD Economic Surveys: Ukraine 2025. OECD URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-surveys-ukraine-2025_940cee85-en/full-report/raising-investment-and-exports_8614bf29.html (дата звернення: 06.11.2025)
55. Financing Ukraine's Critical Small and Medium-Sized Enterprises. 2023. URL: <https://www.csis.org/analysis/financing-ukraines-critical-small-and-medium-sized-enterprises> (дата звернення: 07.11.2025)
56. Ukrainian SMEs in 'conservation mode', new EBRD research shows. 2025. URL: <https://www.ebrd.com/home/news-and-events/news/2025/ukrainian-smes-in--conservation-mode---new-ebrd-research-shows2.html> (дата звернення: 08.11.2025)
57. Enhancing Resilience by Boosting Digital Business Transformation in Ukraine. OECD 2024. URL: https://www.oecd.org/en/publications/enhancing-resilience-by-boosting-digital-business-transformation-in-ukraine_4b13b0bb-en.html (дата звернення: 08.11.2025)
58. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. Національна безпека і оборона. №1-2. 2022. 131 с.
59. Чигрин, О., Бондаренко, А. (2024). Напрямки розвитку стратегій із підвищення конкурентоспроможності для підприємств в умовах сучасних викликів в Україні. *Економіка та суспільство*, (61). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-17> (дата звернення: 09.11.2025)
60. Єфанов о. Реформування зони вільної торгівлі між Україною та ЄС: перспективи європейської інтеграції. *Матер. наук.-практ. конф.* (19 квітня

2024 р., м. Львів) / упорядн.: Буник М. З., Бліщук К. М., Федорчак О. В., Худоба О. В. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2024. 282 с.

61. Україна почне перегляд угоди про вільну торгівлю з чотирма країнами ЄАВТ. *Економічна правда*. 27 червня 2023 . URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/06/27/7164549/> (дата звернення: 10.11.2025)
62. Богдан Т. Статус кандидата на вступ до ЄС: економічні та фінансові переваги. *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/28/688638> (дата звернення: 10.11.2025)

КОРОТКИЙ ЗВІТ ПОДІБНОСТІ

Дата звіту 11/25/2025

Дата редагування ---

Документ прийнятий

Звіт подібності

Метадані

Назва організації

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU

Заголовок

Євроінтеграційний вектор конкурентного розвитку України: економічні ефекти та виклики

Автор

Науковий керівник / Експерт

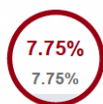
Присяжнюк Н.А.доц. Загарій В.К.

підрозділ

кафедра міжнародної економіки

Обсяг знайдених подібностей

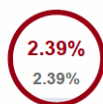
Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

КП 1

25

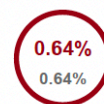
Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

КП 2

17764

Кількість слів

КЦ

143276

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		3
Інтервали		0
Мікропробіли		30
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		112

КОПІЯ ТЕЗ

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ

**«ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ
УКРАЇНИ»**

**КИЇВ
КНЕУ-2025**

Олійник А.С. Євроінтеграційні драйвери диверсифікації товарного експорту України в умовах поглиблення співпраці з ЄС	159
Панченко Т. В. Проблеми та перспективи інтеграції України в глобальні та європейські логістичні мережі	161
Пеньківська А.Ю. Євроінтеграційний потенціал України в умовах структурних змін світової торгівлі	163
Пономаренко О.О. Аутсорсинг як інструмент корпоративного розвитку багатонаціональних підприємств у глобальній економіці	166
Присяжнюк Н.А. Євроінтеграційний вектор конкурентного розвитку України: економічні ефекти та виклики	169
Ричка Л.С. Стратегія взаємодії України з міжнародними валютно-фінансовими організаціями	171
Савченко А. Д. Соціальні мережі як глобальні платформи монетизації креативності: можливості та ризики	173
Сисоєва А.Ю. Європейська складова структурних трансформацій ринку праці України	175
Степанов Д.М. Європейський вектор розвитку як основа посткризового економічного відновлення України	177
Сухоцький Н.С. Стратегічна експансія ТОВ «НОВА ПОШТА» на ринок Європейського Союзу: вектори та конкурентні переваги	180
Ільченко О.О. Фонди нерухомості (REIT) як перспективний інструмент інвестування в Україні	182
Затишна А.В. Європейська міграційна політика як чинник економічного зростання ЄС у повоєнний період	185
Віштак Д. П. Конкурентні стратегії економічного розвитку України в умовах повоєнного відновлення	188
Галата О.О. Сучасний стан та перспективи розвитку аудиторських послуг в Україні	191
Джаман Н.Я. Географічна структура та динаміка міжнародних товарних ринків: теоретико-методичний аспект	194
Павленко Н.С. Інвестиційне співробітництво України з країнами-членами ЄС	196
Бородай Д. Ю. Особливості цифровізації економіки Європейського Союзу	197
Теплюк П.М. Розвиток міжнародного ринку пасажирських авіаперевезень	200
Ярошенко І.І. Реалізація європейських інвестиційних проєктів в Україні	203
Шейгець А. М. Шейгець А. М.	205

УДК 339.922(477:4-672ЄС)

Організаційний комітет:

Баторшина Аділя Фатехівна - к.е.н., доцент
Бурмака Микола Олексійович - к.е.н., доцент
Вінська Оксана Йосипівна – к.е.н., доцент
Галенко Оксана Миколаївна – д.е.н., професор
Козачок Тетяна Сергіївна – к.е.н., доцент
Максименко Анна Вікторівна - к.е.н., доцент
Мозговий Олег Миколайович - д.е.н., професор
Сандул Марія Станіславівна - к.е.н., доцент
Солодковський Юрій Мечиславович – к.е.н., доцент
Столярчук Ярослава Михайлівна - д.е.н., професор
Федірко Олександр Анатолійович – д.е.н., доцент
Фурсова Олена Вікторівна - к.е.н., доцент
Черницька Тетяна Володимирівна - к.е.н., доцент
Яценко Ольга Миколаївна - д.е.н., професор

(Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана)

*Редколегія може не поділяти погляди, викладені у збірнику.
Автори тез доповідей несуть відповідальність за їхній зміст*

«Євроінтеграційний вектор економічного зростання України»: зб. матеріалів II Студентської наук.-практ. Інтернет-конф.[Електронний ресурс], 20 листопада 2025 р., м. Київ. – Київ: КНЕУ, 2025. – 285 с.

ISBN

У збірнику подано тези доповідей здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, факультету міжнародної економіки і менеджменту.

УДК 339.922(477:4-672ЄС)

Присяжнюк Н.А.

*Науковий керівник: к.е.н, доцент кафедри міжнародної економіки
Загарій В.К.*

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР КОНКУРЕНТНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: ЕКОНОМІЧНІ ЕФЕКТИ ТА ВИКЛИКИ

В умовах повномасштабного вторгнення та глобальної нестабільності процес європейської інтеграції України трансформувалася зі стратегічної мети на нагальний інструмент забезпечення економічної стабільності та модернізації. Актуальність теми полягає у необхідності ідентифікувати як теоретичні засади, так і реальні економічні ефекти цього курсу для формування ефективної державної політики.

Теоретичне осмислення євроінтеграції еволюціонує від ринкового лібералізму до інституціоналізму. Інтеграція не може бути забезпечена виключно ринковими інструментами, а є «синтезом економічних та політико-

169

правових складових», вважає М. Портер. Цей підхід вимагає чіткого визначення поняття конкурентоспроможності [1, с. 12].

Світовий економічний форум (WEF) визначає її як «сукупність інститутів, політики та факторів», що визначають рівень продуктивності країни. Водночас науковець наголошує, що в основі конкурентоспроможності лежить саме продуктивність та здатність галузей до інновацій [2].

Емпіричний аудит економічних ефектів євроінтеграційного курсу України у 2022–2025 рр. демонструє складну динаміку. У зовнішній торгівлі з ЄС, частка якого в експорті перевищує 50%, спостерігається структурна асиметрія. Імпорт з ЄС (зокрема, капітальне обладнання з Німеччини та Чехії) стабільно зростає (на +21,62% та +13,09% у 2 кв. 2025 р. відповідно), що свідчить про початок модернізації. Натомість експорт залишається волатильним (загальне падіння -7,81% у 2 кв. 2025 р.), демонструючи втрату ринків (наприклад, Румунія, -57,87% у 2024 р.) та переорієнтацію на інші (наприклад, Італія, +24,82% у 2024 р.). Це призводить до зростання негативного сальдо торгівлі. Інвестиційна динаміка також неоднозначна: попри зростання прямих іноземних інвестицій (ПІІ) з ЄС у 2023 р. (+8,47%), у 2024 р. зафіксовано їх незначне зниження (-0,85%), що вказує на обережність інвесторів [3].

Причини цієї обережності розкриває аналіз міжнародних рейтингів, який демонструє «парадокс української конкурентоспроможності». Україна має високі показники інноваційного потенціалу (Global Innovation Index, 60-те місце) та розвитку людського капіталу (Human Development Index, 87-ме місце, «високий рівень»). Однак, ці сильні сторони нівелюються катастрофічно низькими оцінками якості *інституцій*. За відповідним компонентом ГПІ Україна посідає 107-ме місце, що корелює з низькими позиціями в Індексі сприйняття корупції (CPI, 105-те місце). Це підтверджує

тезу, що слабкість інституційних факторів є головним бар'єром для розвитку [4]

Водночас макроекономічні наслідки євроінтеграції у воєнний період виявилися стабілізуючими. Безпрецедентна макрофінансова допомога призвела до стрімкого зростання частки зовнішнього державного боргу (з 64,12% у 2022 р. до 75,33% станом на серпень 2025 р.). Ці кошти дозволили профінансувати дефіцит та забезпечити перехід економіки від моделі «споживчого колапсу» (де споживчі витрати перевищували ВВП у 2022 р.) до інвестиційно-орієнтованої моделі у 2024 р. (частка валового нагромадження зросла з 12,6% до 18,6% ВВП) [5].

Таким чином, євроінтеграційний вектор формує для України модель «фінансованої ззовні модернізації». Зовнішня підтримка забезпечує макроекономічну стабільність та фінансує інвестиції у відновлення. Однак, як показує аналіз торговельного балансу та ПІІ, ця модель не є стійкою. Для повноцінного економічного зростання та реалізації конкурентного потенціалу Україні необхідно використати процес євроінтеграції як інструмент для

170

примусової та реальної розбудови внутрішніх інституційних факторів, що залишаються її найслабшою ланкою.

Список літератури:

1. Філіпенко А. С. Економічна інтеграція і глобалізація : монографія. Київ : Знання, 2017. 287 с.
2. The Global Competitiveness Report 2017-2018 / ed. K. Schwab. Cologny : World Economic Forum, 2017. 671 с.
3. Статистика зовнішнього сектору. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення: 16.11.2025).
4. Індекс людського розвитку 2025: де у світі найкращі освіта, здоров'я та дохід. *RFI*. URL: <https://surl.li/jwwohw> (дата звернення: 16.11.2025).
5. Державний борг України. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (дата звернення: 16.11.2025).